

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

Plechtige openingszitting van de Conferentie der Jonge Balie te Kortrijk
op 8 oktober 1966

HANS VAN MEEGEREN — VALSHEID IN KLEUREN

Rede uitgesproken door Mr Hans MICHIELS

Inleiding

« In het begin van de vierde eeuw vóór Christus woonde te Athene de beroemde schilder Zeuxis. »

« Op een goede dag kwam hij op het idee druiven te schilderen, en trots op zijn prestatie, nodigde hij, na » afloop, zijn collega Parrasios uit om het resultaat te » komen bekijken. »

« Nieuwsgierig en bij voorbaat jaloers, stapte deze » het atelier van Zeuxis binnen : Hij moest toegeven » dat de druiven verbazend waren. »

« Misschien zei hij dit niet spontaan genoeg ; In ieder » geval draaide Zeuxis zich om en maakte de deur open. » Brutaal als ze zijn huften er aanstonds enkele spreek- » wen van de straat naar binnen. Zij hadden moed » genoeg zich zover in het atelier te wagen dat zij het » werk met de geschilderde druiven inn het oog kregen. » Toen huften ze niet meer. Begerig en zonder gewetensbezwaren vlogen zij op de geschilderde druiven » af en begonnen er naar te pikken. »

« Zeuxis had die proef reeds een paar keren gedaan » en telkens opnieuw waren de vogels op de geschilderde druiven neergestreken. »

« Was er een grotere triomf voor zijn kunst denkbaar ? »

« Zeuxis straalde toen hij de verbazing van Parrasios » zag : Dit was hem meer waard dan de misleiding » van de vogels. »

« Onderweg naar huis, bekwam Parrasios een weinig » van zijn verbazing. Spreeuwen bedriegen, bedacht hij, » is eigenlijk geen kunst : die dieren hebben ten slotte » maar een spreekverstand en pikken overal in wat » hun voor de snavel komt. Zelf was hij echter geen » ogenblik in verleiding geweest zijn hand naar de » geschilderde druiven uit te steken. »

« Ongetwijfeld waren de druiven bedrieglijk geschilderd, maar toch niet zo echt, dat een met verstand, » en zelfs met verstand van kunst begaafd man erdoor » had kunnen misleid worden. »

« En zo stelde Parrasios zich gerust met de gedachte

» dat Zeuxis nog ver bij hem ten achter bleef in het » uitbeelden van de natuur. »

« Hij wilde dit Zeuxis echter bewijzen, en spoedig » was het zover, dat hij de schilder kon uitnodigen » hem in zijn atelier te komen bezoeken. »

« Zeuxis vermoedde dat hem een verrassing te wachten stond en hij dacht op alles voorbereid te zijn. » Parrasios begroette hem buitengewoon vriendelijk, » was gewoonweg opgeruimd, babbelde over "koetjes » en kalfjes,, en deed alsof hij zijn gast enkel en alleen » aangenaam wilde bezig houden. »

« Zeuxis luisterde maar met een half oor en antwoordde zo kort mogelijk op alle vragen, want, het » wilde er bij hem niet in, dat Parrasios hem alleen » had uitgenodigd om eens gezellig te praten... maar » Parrasios babbelde verder. »

« Eindelijk kon Zeuxis zich niet meer bedwingen en » hij vroeg of Parrasios hem geen nieuwe werken had » te laten zien. »

« O jawel, zei Parrasios, en hij wilde ze ook graag » laten zien... »

« Daarom had hij Zeuxis eigenlijk juist uitgenodigd. » Het nieuwe schilderwerk hing daar aan de muur tussen "Hercules,, en "Odysseus,, »

« Tot nu toe had niemand het gezien en, tot Zeuxis » gekomen was, had niemand het mogen zien : daarom » hing er nog een gordijn voor... Zeuxis moest het » werk onthullen. »

« Eindelijk is het dan zover, dacht Zeuxis en greep » naar het gordijn. Maar, wat was dat ? ... er viel niets » te grijpen. Hij vroeg zich vol schrik af of het gordijn » alleen maar geschilderd zou zijn en greep nog eens. » Was een dergelijk gezichtsbedrog dan mogelijk ? »

« Er was nu echter geen twijfel meer : het gordijn » was geschilderd. Zeuxis voelde zich verslagen : Ik » heb alleen maar vogels misleid, gaf hij toe, maar U » hebt mij, een kunstenaar, misleid. »

Ik heb U deze anekdote verteld om U onmiddellijk

duidelijk te maken dat kunst en bedrog nauw met elkaar verband houden.

De kunstenaar bootst de natuur na: hij streeft er naar werkelijkheid en schijn te vermengen, het onderscheid tussen beide te vervagen.

Juist omdat kunst zo dicht bij bedrog staat, is het wellicht te verklaren waarom, op het gebied van de kunst, de weg naar de vervalsing zo weids openligt.

Niettemin blijft er een groot onderscheid bestaan tussen «kunst» en «kunstvervalsing»: de kunstenaar bootst de natuur na; de vervalser een reeds bestaand kunstwerk.

Ik heb mij voorgenomen in het eerste deel van mijn betoog te spreken over de kunstvervalsing in de schilderkunst in het algemeen om in het tweede deel van mijn uiteenzetting ietwat langer te blijven stilstaan bij de meest beroemde kunstvervalser uit de XXe eeuw: de Nederlander Han Van Meeeren.

I. De kunstvervalsing in de schilderkunst

1. Wat is «een kunstvervalsing».

Het is uiteraard niet gemakkelijk een preciese, vastomlijnde en niet voor betwisting vastbare bepaling te geven van een kunstvervalsing.

Hoe moeilijk en gewaagd het is een juiste bepaling te geven, wordt mijns inziens treffend geïllustreerd door de titel waarmee E. Ouwendijk en zijn nederlandsstalige bewerking van het Duitse boek «Kunst der Fälscher, Fälscher der Kunst» het hoofdstuk aanvat, waarin hij poogt een bepaling te geven van een kunstvervalsing; deze titel luidt: «Op de grens van echt en vals».

Het gaat er inderdaad niet allen om «echt» en «vals» van elkaar te onderscheiden, maar ook en veel meer, om de vele bestaande tussenvormen raak en objectief te kenmerken.

De grote meesters kopiëren dikwijls hun eigen werk, of laten het kopiëren door leerlingen in hun werkplaats.

Er bestaan nabootsingen, werken die slechts gedeeltelijk origineel zijn, gerestaureerde originele werken, werken voorzien van een valse handtekening: ... dit alles werkt het bestaan van de vele tussenschakels tussen «origineel» en «vals» gevoelig in de hand.

De grote meesters hadden werkplaatsen, waar hulpkrachten en leerlingen samen met hen werkten: de meester leidde de werken, ontwierp vaak het grondplan van het beoogde kunstwerk, verbeterde, verfraaide of gaf de «finishing touch»: in dit verband stelt zich b.v. de vraag hoeveel procent eigenhandige arbeid van Rembrandt vereist wordt om een Rembrandt te bestempelen als een authentiek werk van de meester, en vanaf welk procent het degradeert tot leerlingenwerk?

Ik citeer U dit alles om U beter te laten inzien hoe delikaat het is «een kunstvervalsing» juist te omschrijven.

Ik besluit door, bij benadering, een kunstvervalsing te definiëren als zijnde «een werk dat voor iets anders moet doorgaan dan het in werkelijkheid is».

2. Welke zijn de motieven van de kunstvervalsing?

Er bestaan hoofdzakelijk drie motieven waarom iemand tot kunstvervalsing overgaat:

a) Niet alle kunstenaars hebben de toppen van de grootste roem bereikt. Veel kunstenaars, wier werk niettemin een zekere intrinsieke waarde bezit, zijn miskend gebleven.

Door die miskenning teneergedrukt zijn velen onder hen ertoe overgegaan werken te vervaardigen volgens

het handschrift van grote meesters. Het gaf hen een innerlijke voldoening, en hun haat en minachting voor kunstcritici flakkerde op, wanneer zij vaststelden hoe hun werken — die als dusdanig door iedereen werden genegeerd —, eens voorzien van de signatuur van een groot Meester, in de wereld van de kunst geestdriftig werden onthaald en erkend.

b) Naast dit psychologisch motief is het vooral het winstbejag dat de beslissende stoot geeft tot kunstvervalsing.

Er moet echter onmiddellijk onderstreept worden dat de grootste winst niet altijd naar de vervalser zelf gaat, doch dikwijls naar de handelaar of de tussenpersoon, die zich met de verkoop van het werk heeft bezig gehouden.

Heel weinig belangrijke vervalzers hebben rechtstreeks contact met de verzamelaars: de meeste vervalzers brengen hun werken aan de man via de handel.

In dit verband moet een scherp onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds de handelaar «te goeder trouw», die de imitatie veelal niet rechtstreeks uit de handen van de vervalser bekomt, en niet het minste vermoeden heeft dat het werk dat hij verhandelt vals is, en, anderzijds de «mala fide» handelaar, die met volle kennis aan het bedrog meewerkt.

c) De bedrogen verzamelaars vormen de derde groep van kunstvervalzers. Ook heden ten dage treft men nog dit type aan. Een bedrogen verzamelaar wordt kunstvervalser door het verlangen, het onrecht dat men hem heeft aangedaan te herstellen door op zijn beurt anderen onrecht aan te doen.

3. De kunstvaardigheid van de kunstvervalser.

De vervalser moet begaafd zijn met een tweevoudige kunstvaardigheid:

1. Hij moet in de eerste plaats het materiaal weten te bemachtigen dat gebruikt werd of de schijn heeft gebruikt geweest te zijn door de kunstenaar of de school aan wie of waaraan het namaakwerk zal worden toegeschreven.

a) het paneel

De vervalser kan volgens vijf verschillende werkwijzen te werk gaan:

1. Door het aanwenden van een op hout, linnen of metaal geschilderd authentiek werk, dat dateert uit de periode van de kunstenaar die men wil nabootsen. De originele voorstelling wordt geheel of gedeeltelijk weggekrabd, zodat objectief gezien, een volledig of gedeeltelijk nieuw schilderij ontstaat.

2. Door het aanwenden van een oud paneel, dat echter niet gelijkaardig is aan het paneel uit de tijd van het ontstaan van het na te bootsen schilderij. Door verschillende bewerkingen krijgt dit paneel echter een uiterlijk dat doet denken aan de tijd, waaruit het te vervalsen schilderij afkomstig is.

3. Door gebruik te maken van oud materiaal dat oorspronkelijk een andere bestemming heeft gehad: b.v. de vervalser gebruikt de achterwand van een oude kast als paneel.

4. Door «antikisering»: d.w.z. door middel van allerhande scheikundige procédés aan het nieuw materiaal een oude schijn geven.

5. Door «Marouflage»:

De vervalser neemt een oud paneel en lijmt daar zijn vervalsing op door middel van zeer goede lijm, die zelfs aan de beste oplosmiddelen weerstand biedt. Aan de kanten wordt de voeg, die door het oplijmen is ontstaan, toegedekt met dezelfde verf als degene die voor de vervalsing wordt gebruikt.

Aldus wordt het volgend resultaat bereikt :

Aan de rugzijde van het schilderij ziet men linnen of hout dat dateert uit de tijd, waaruit het nagebootste schilderij afkomstig is. Aan de voorzijde heeft men een vals doek.

b) *plamuurlaag en verven*

Beide bestanddelen moeten op dezelfde wijze zijn samengesteld als deze van het werk dat men wil nabootsen.

Voor het geval bij het onderzoek van het werk een stof zou gevonden worden, die eerst gebruikt werd wanneer het na te bootsen werk reeds een eeuw oud was, zou de vervalsing reeds zonder meer zijn bewezen.

De samenstelling van verven en plamuurlaag heeft in de loop der tijden steeds wijzigingen ondergaan.

De kunstvervalser beschikt desbetreffend echter over diverse bronnen :

— « Het lucca handschrift » uit de VIIIe eeuw ; de « Nappae clavicula » : handschrift dat vermoedelijk ontstaan is tussen 1220 en 1270 ; de « Herminia » van Dionysos, gekend als het schilderboek van de berg Athos ; de « Trattato delle pittura » (1390) waarin door Cennini di Drea de techniek van Giotto, de florentijnse schilder uit de XIVe eeuw wordt omschreven ; het uit de X^e eeuw daterend boek van de Paderbornse monnik Theophilus : « Diversarium artium schedula ». Zij zijn zoveel oude bronnen waarin de vervalsers kan gaan putten om de techniek te achterhalen van de stijl die hij wil nabootsen.

Naast de originele verhandelingen en hun herdrukken kan de vervalsers ook in moderne handboeken nauwkeurige beschrijvingen vinden van de oude schildertechnieken en materialen in de verschillende klassieke perioden.

Ten slotte kan de vervalsers zijn kennis van de oude materialen in grote mate verruimen dank zij de moderne wetenschap : niet te betwisten werken van grote meesters kunnen door middel van de macroscopie, de microscopie en de spectraal analyse zodanig onderzocht worden dat heden ten dage vaststaande gegevens bekend zijn betreffende de aard van hun onderlaag, plamuur, verven en vernissen.

II. De tweede kunstvaardigheid betreft het pseudo-artistiek werk.

Voor dit werk staat de vervalsers voor een drievoudige keuze : ofwel eigen conceptie, ofwel plagiaat, ofwel ten slotte het aanwenden van motieven die geput worden uit de onderdelen van verschillende originele werken.

In ieder geval moet de vervalsers zich de stijl weten eigen te maken van de schilder of de school aan wie of waaraan hij het werk wil toeschrijven.

Een inbreuk op die stijl zou meteen de vervalsing verraden : b.v. wanneer op een schilderij uit de periode van de *gothiek* (1150-1500) een versiering zou worden aangetroffen die eigen is aan de tijd van de *Renaissance* (XVIe eeuw).

* * *

Een relatief gemakkelijke manier van vervalsen, bestaat in een weinig belangrijk schilderij te tekenen met de naam van een groot meester.

Voor het vervalsen van de handtekening zijn eveneens verschillende methoden denkbaar :

a) het overschilderen van de bestaande handtekening door een andere ;

b) het wegkrabben van de oorspronkelijke handtekening. De plaats waar de oorspronkelijke handtekening was aangebracht, wordt geplamuurd en op dezelfde plaats wordt de valse handtekening aangebracht ;

c) de aanwezige handtekening wordt, volgens de plaats waar zij zich bevindt, omgewerkt : b.v. in een aanvullend ornament of een gordijnplooi. De nieuwe handtekening wordt daarna op een geheel andere plaats aangebracht ;

d) de beste methode, die het ontdekken van het vervalsen praktisch uitsluit, is echter de volgende :

De valse handtekening wordt met een naald op het beschilderd doek uitgetekend, vervolgens met een pen uit de verfmassa gesneden, om daarna in de groeven, die aldus ontstaan, te worden ingepast.

Het voordeel van deze werkwijze is ongetwijfeld dat het vlak effen blijft en dat de handtekening organisch in het beeld wordt opgenomen in een eigen verfcouche zonder vermenging met de omringende verfmassa.

Naast de eigenlijke vervalsingen van handtekeningen verdienen ook hun vervalsende bewerkingen een speciale vermelding. Een voorbeeld slechts : doeken van de weinig bekende Münchense schilder *Eibl* werden herdoopt in *Leibl* (1844-1900) een der vooraanstaanden uit de Duitse realistische school. De waarde van deze doeken steeg door deze kleine vervalsende bewerking van 700 fr. tot 700.000 fr.

* * *

II. De Nederlandse kunstvervalser Han Van Meegeren (1889-1947)

Na een algemeen beeld geschetst te hebben van de kunstvervalsing, meen ik dat het ogenblik is aangebroken om ons te verdiepen in het mysterie om en rond de Nederlandse kunstvervalser Han Van Meegeren : vervalsers van werken van Jan Vermeer van Delft, Pieter De Hoogh, Frans Hals en Ter Borgh.

Vooraf de scheppende vervalsingen in de stijl van Jan Vermeer van Delft hebben Han Van Meegeren terecht gerangschikt onder de meest begaafde en meest besproken kunstvervalsers aller tijden.

Jan Vermeer van Delft (31.10.1632 - 30.12.1675) is een Meester uit de XVIIe eeuwse Hollandse school (Gouden eeuw), tijdgenoot van Rembrandt (1606-1669) en Frans Hals (1580-1666).

Zijn werken, waarvan er slechts een veertigtal gekend zijn, kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën, op grond van de drie verschillende thema's die door hem zijn behandeld geworden :

1. *het mythologisch genre* : « Diana en de nymfen » (groot formaat) : geëxposeerd in het Mauritshuis te Den Haag, is het enige werk dat in deze categorie van de meester gekend is.

2. *het religieus genre* : ook in dit genre heeft men slechts één werk op naam van Vermeer teruggevonden, nl. « Jezus bij Maria en Martha » (groot formaat) geëxposeerd in de National Gallery te Edimburg.

Gezien de twijfel die blijft bestaan omtrent de authenticiteit van « De Emmaüsgangers » en « Het Laatste Avondmaal » — werken die thans worden toegeschreven aan Han Van Meegeren, is het echter niet uitgesloten dat ook deze beide religieuze taferelen van de hand van Vermeer zijn.

3. *de huiselijke taferelen* : Vermeer is bij uitstek een schilder geweest van huiselijke taferelen, waarin het

jonge meisje steeds de centrale plaats heeft ingenomen. Zijn aandacht ging vooral naar diverse dagelijkse bezigheden: o.a. een brief schrijven; guitare spelen; parels wegen; haar kammen; kantwerk, enz.

In dit genre zijn b.v. gekend:

«Het jonge meisje met de tulband» (Mauritshuis te Den Haag);

«Het jonge meisje in het blauw», Rijksmuseum te Amsterdam);

«De Kantwerkster» (Het Louvre te Parijs);

«De soldaat en het jonge lachende meisje» (Collectie Fried te New York);

«Het jonge meisje met het glas wijn» (Anton Ulrich Museum te Brunswick);

«Dame met de rode hoed» (National Gallerij of art te Washington).

Na zijn dood is Jan Vermeer van Delft in de vergeethoek geraakt gedurende ruim anderhalve eeuw (van 1700 tot circa 1850): eerst in de jaren 1890 is hij internationaal erkend geworden als «een Meester van de schilderkunst».

De vermaardheid heeft hij te danken aan een studie die aan hem is gewijd geworden door de Fransman Etienne Joseph Théophile Thoré (pseudoniem: William Bürger): de man die in 1842 verstomd had gestaan bij het zien van Vermeers «Zicht op Delft», en die onmiddellijk dit werk had verheven boven «De les van Anatomie van Dokter Tulp».

* * *

A. Het leven en het werk van de kunstvervalser Han Van Meegeren

Het leven van Han Van Meegeren kan onderverdeeld worden in drie perioden:

eerste periode: 1889-1932: De Nederlandse periode: vanaf zijn geboorte tot hij zich in het zuiden van Frankrijk ging vestigen;

tweede periode: 1932-1945: De Franse periode: Vanaf zijn vestiging in het zuiden van Frankrijk tot zijn aanhouding;

derde periode: 1945-1947: Het gerechtelijk vooronderzoek en het proces Han Van Meegeren.

1. *eerste periode*: 1889-1932: De Nederlandse periode.

Han Van Meegeren werd op 10 oktober 1889 te Deventer in Holland geboren als jongste zoon van een leraar in Frans en geschiedenis aan de middelbare school.

De natuurlijke drang om te schilderen, die hij van zijn vader geërfd had, kwam bij hem reeds op twaalfjarige leeftijd tot ontwikkeling. Op dertienjarige leeftijd had hij een eerste leermeester: zijn tekenleraar Bertus Korteling, van wie hij de ouderwetse schildertechniek overnam en die hem eveneens als levenswijshouding meegaf dat alleen door studie van de oude meesters succes verzekerd was.

Toen Han Van Meegeren in 1907 het diploma van het middelbaar onderwijs behaalde, verlangde zijn vader dat hij bouwkundig ingenieur zou worden en stuurde hem daartoe naar het polytechnisch instituut te Delft.

Han Van Meegeren had echter geen ambitie om bouwkundig ingenieur te worden en verliet reeds vrij vlug de school om zich volledig toe te leggen op de schilderkunst.

In 1912 werd hij te Delft aangenomen als assistent voor de cursus van tekenen en kunstgeschiedenis, waardoor hij in een zeer gunstige positie werd gesteld om

zich met hart en ziel op de verdere ontwikkeling van zijn schilder talent toe te leggen. Deze functie bracht hem daarenboven 75 gulden per maand op, dewelke hem financieel in de mogelijkheid stelden in hetzelfde jaar nog te huwen met Anna De Voogt, dochter van een sultan van Sumatra, van wie hij echter reeds in 1919 uit de echt zou scheiden.

In 1913 schilderde hij het «interieur van de St.-Laurenkerk te Rotterdam»: een prachtige waterverfschilderij in de stijl van de Nederlandse meesters uit de XVIIe eeuw. Met dit werk bekam hij een eerste prijs en een gouden medaille. De verkoop ervan bracht hem 1.700 gulden op. Uit dezelfde periode dateert zijn «Interieur met boeren» dat in dezelfde stijl was geschilderd.

Van Meegeren begreep stilaan, dat een titel of diploma onontbeerlijk was wilde hij definitief doorbreken. Hij richtte zich tot de Haagse academie, waar hij tot de examens werd toegelaten. Voor portrettekenen kreeg hij onvoldoende. Zijn laatste kans lag in het schilderen van een doek voor het gehele vergaderde college van Professoren. De kandidaten kregen als opdracht een neergezet interieur uit de XVIIe eeuw te schilderen. De schilders zaten in een halve kring: de leraren examinatoren op de achtergrond. Van Meegeren — afgewezen als portretschilder — was vastbesloten te bewijzen dat het oordeel onrechtvaardig was geweest: terwijl alle andere kandidaten zich streng aan het onderwerp hielden en keurig probeerden de antieke stoel, de decors, de vaas en de kroonluchter weer te geven, schilderde Van Meegeren niet alleen het interieur, maar hij voegde er eveneens de portretten bij van de op de achtergrond zittende leraren. Het schilderij kreeg de prijs van de academie en werd op 1 augustus 1914 geëxposeerd.

Dit vrij onverwacht succes bezorgde Van Meegeren naam en stelde hem tegelijkertijd in de gelegenheid diverse schildersopdrachten te vervullen.

In 1922 organiseerde hij een expositie van zijn werken, die bijbelse tafereelen voorstelden (o.a. «Jezus bij de Dokters»: 1918). Alle werken, op deze expositie tentoongesteld, konden korte tijd nadien reeds verkocht worden. Van Meegeren kende welstand en begon veel te reizen: o.a. naar België, Frankrijk, Italië, en Engeland waar hij alle gekende musea afliep.

Samen met de welstand verzwakte zijn werklust: hij verteerde veel geld, begon te drinken, liep met vrouwen van lichte zeden. In 1926 was hij inmiddels een tweede maal in het huwelijk getreden met een zekere Jo Walravens, een toneelspeelster. Zijn werk kreeg een zeer oppervlakkig karakter: de kunstcritici begonnen hem te misprijzen.

Met zichzelf ingenomen en door en door ijdel, kon hij deze miskenning echter niet verdragen. Teleurgesteld, kwam bij hem de gedachte op om door kunstvervalsingen opnieuw zichzelf te verheffen en aan de kunstwereld te tonen hoe groot zijn talent was. Een vriend van hem, Theo Van Wijngaarden, met wie hij een tijdschrift «De Kemphaan» had uitgegeven, bracht hem definitief op deze gedachte.

Een keer, toen ze beiden een nacht goed hadden doorgedronken, kwam hun gesprek op oude schilderijen, echte en valse.

Omdat Dr. Abraham Bredius, die toentertijd Nederlands grootste kunstcriticus was, op een bepaalde dag in de aanwezigheid van Theo Van Wijngaarden een authentieke «Frans Hals» voor vals had verklaard, had Van Wijngaarden een doek van een of andere onbekende oud Nederlandse schilder tot een «Rem-

brandt» laten omschilderen en Bredius had hem voor dit doek een echtheidsverklaring gegeven.

Zodra de echtheidsverklaring ondertekend was, had Van Wijngaarden het namaakwerk in stukken gescheurd om de expert te bewijzen dat het geen «Rembrandt» was.

Van Meegeren glimlachte flauw bij het horen van dit verhaal. Een Bredius had dus een schilderij van de hand van een onbekende voor een echte «Rembrandt» aangezien: deze vaststelling opende voor hem horizonten... «Ik zou eens een «Van Dyck» moeten kunnen nabootsen of een «Frans Hals», of een «Rubens», en voor die imitatie een echtheidsverklaring kunnen loskrijgen van een of meerdere experts.»

Splend met deze fantasie dacht hij terug aan zijn oude leermeester Bertus Korteling, voor wie het voorbeeld van de oude meesters alles had betekend; hij dacht terug aan Delft, waar hij zijn studententijd had doorgebracht: Delft dat een der grootste schilders van Nederland had voortgebracht: Jan Vermeer.

«Ik zou eens een Vermeer moeten kunnen nabootsen en met dit namaakwerk in het Rijksmuseum terecht komen» zo dacht hij: ...de teerling was geworpen!

Nadat Van Meegeren volledig zichzelf er voor gewonnen had vervalsingen te schilderen hield het eerste probleem dat hij wilde oplossen verband met de plaats waar hij zijn werk zou uitvoeren. Hij vond in dit opzicht Nederland de minst geschikte plaats, omdat hij daar voortdurend zou lastig gevallen worden door vrienden en kennissen en hij in een dergelijk milieu, zijn imitatie niet zou kunnen voorbereiden en uitvoeren zonder gevaar voor ontdekking. Van vrienden, die van de Côte d'Azur terugkwamen, vernam hij dat men aldaar voor weinig geld een huis kon huren. Hij zag onmiddellijk in dat hij zich daar in een volledig rustige atmosfeer met volle overgave op zijn nieuw ideaal zou kunnen toelegen en hij besloot in deze streek zijn werkterrein te vestigen. Aan zijn vrouw maakte hij wijs dat zijn voorgenomen verhuizing door hem was bedacht geworden omwille van zijn kunst en zijn gezondheid.

Hij reisde naar Nice, samen met zijn vrouw, en langs de kustweg vond hij te Roquebrune een afgezonderd huis «Villa Primavera» dat hem in alle opzichten geschikt leek.

Hij keerde naar Amsterdam terug om de verhuizing voor te bereiden, en gedurende de laatste weken van zijn verblijf aldaar kocht hij in een klein antiquariaat een boek dat reeds lang was uitverkocht, nl. «Vermeers techniek» van A. M. De Wild. In Arnhem schafte hij zich eveneens het zeer zeldzame boek aan van Prof. Eibner «Uber fette Oele». Dit laatste werk was geen boek over schilders, maar Van Meegeren was ervan overtuigd dat de inhoud van dit werk een rijke bron was voor een schilder die een doek wilde ontwerpen dat de schijn moest geven reeds 300 jaar oud te zijn. Hij liep alle antiquairs af om een doek te zoeken dat zgn. in zijn salon moest passen. Zijn eigenlijke bedoeling was echter het oude linnen en hout te vinden dat onbetwistbaar uit de XVIIe eeuw afkomstig was en waarop hij zijn pseudo-Vermeer zou kunnen schilderen. Voor 60 gulden kocht hij bij de kunsthandelaar Van Messel te Amsterdam een miserabel schilderij «De opwekking van Lazarus» dat echter zonder enige twijfel uit de XVIIe eeuw afkomstig was.

In het najaar van 1932 vertrok het echtpaar Van Meegeren naar Roquebrune.

2. de tweede periode: 1932-1945: de Franse periode.

a) *Het schilderen van de vervalsingen.*

Tot in 1936 hield Van Meegeren zich bezig met experimenteren: werkproeven met verven en bindmiddelen, vervaardigd volgens de oude voorschriften; navorsingen om te weten hoe een schilderij op de meest efficiënte wijze door middel van oliën en vernissen kon gedroogd worden; imiteren van het beroemde «Vermeer-blauw»; proeven met het bakken in een oven van beschilderde vlakken... dit alles eiste maanden voorbereiding.

Ondertussen moest Van Meegeren dikwijls zijn geheime arbeid staken om portretten te schilderen van Engelse en Amerikaanse toeristen, ten einde verder behoorlijk in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Ik verkies Van Meegeren zelf aan het woord te laten om uit te leggen hoe hij te werk is gegaan om zijn eerste vervalsing «De Emmaüsgangers» op naam van Jan Vermeer van Delft tot stand te brengen.

«... als voorbereiding voor deze opzet heb ik gedurende enkele jaren proeven genomen, waardoor ik eindelijk leerde te schilderen met een soort van verf, welke volkomen geleek op de verf die in de zeventiende eeuw gebruikt werd, en op een wijze, die mijn schilderijen ook overigens konden doen doorgaan voor het werk van deze meesters. In het bijzonder legde ik mij toe op de studie van de craquelures, welke in de loop der tijden in de schilderijen van oude hollandsche schilders zijn ontstaan en die een bijzonder kenmerk hebben, waardoor men alleen al aan de vorm van deze craquelures het werk van deze meesters kan herkennen. Ook legde ik mij toe op het vinden van een verfsoort, die, zoals dat met de verf, welke in de XVIIe eeuw werd gebruikt, het geval is, niet oplosbaar was in alcohol, hetgeen ik bereikte door als bindstof voor die verf in plaats van lijnolie een soort van kunstharz te gebruiken. Verder verzorgde ik mij van twee verfstoffen, welke in het bijzonder in de XVIIe eeuw werden gebruikt, namelijk "lapis lazuli", en "zinnobere", en die ook thans nog in Londen vervaardigd worden voor het restaureren van oude schilderijen. Daar naar mijn mening Vermeer de techniek, welke de Hollandse meesters uit de XVIIe eeuw eigen was, het meest volledig beheerste, en daarmee de uit een schilderkunstig oogpunt fraaiste effecten heeft weten te bereiken, besloot ik het schilderij, dat ik wilde vervaardigen, in de stijl van de door hem toegepaste techniek te maken, zonder daarbij verder aan te sluiten bij de wijze van schilderen, welke hem overigens eigen was, en de onderwerpen die hij placht te behandelen.

» Reeds enige jaren, voordat ik aan mijn eerste schilderij "De Emmaüsgangers", begon, had ik in Amsterdam bij de antiquair Van Messel een zeventiende eeuwse schilderij gekocht, voorstellende "De opwekking van Lazarus", en ik besloot dit doek te gebruiken om het schilderij dat ik in het hoofd had erop te schilderen. Ik heb daartoe, ten einde later Röntgenologisch onderzoek onmogelijk te maken, het loodwit uit die "Opwekking van Lazarus", verwijderd; loodwit is namelijk de enige verfstof, welke röntgenstralen niet doorlaat. Aan de "Emmaüsgangers", bij de behandeling van welk onderwerp ik geïnspireerd ben, door een schilderij van Rembrandt (dat zoals ik eerst later vernomen heb, zelf weer terug gaat op een schilderij van Caravaggio) heb ik omstreeks zeven maanden geschilderd. Ik heb dit volkomen in het geheim gedaan, zelfs mijn vrouw wist er niets van. Wanneer ik er niet aan schilderde,

» verborg ik het schilderij tussen twee triplexplaten,
 » welke ik als tafel gebruikte. Nadat ik met het schil-
 » derij gereed was, heb ik mij erop toegelegd er de
 » craquelures te doen inkomen, door het doek op ver-
 » schillende plaatsen te buigen, nadat ik het eerst
 » vernist had. Ik heb daarop het gehele doek inge-
 » smeerd met Oostindische inkt, welke door het vernis
 » niet in de verf, maar wel in de craquelures kon
 » intrekken. Oostindische inkt, is een koolstof preparaat,
 » en ik wilde het doen voorkomen alsof in de loop
 » der tijden roet en vuil in de craquelures waren
 » ingedrongen. Daarna heb ik het doek van het vernis
 » ontdaan en ten slotte opnieuw vernist. Door verhitting
 » is de kleur van het vernis bruinig geworden; zoals
 » op oude schilderijen het geval is. Ik had reeds,
 » voordat ik de craquelures in het schilderij had doen
 » komen, door een bepaalde wijze van verhitting, de
 » door mij gebruikte verfstof zodanig doen verharderen
 » dat deze het aanschijn kreeg van volkomen onoplos-
 » bare zeventiende eeuwse verf. Ik heb het schilderij
 » „De Emmaüsgangers” gesigneerd met de late signa-
 » tuur van Vermeer, waarbij ik uiteraard de bedoeling
 » had het schilderij voor een echte Vermeer te doen
 » doorgaan. Toen ik de „Emmaüsgangers” schilderde,
 » had ik het doek afgenomen van het oorspronkelijke
 » spanraam, waarop het gespannen was, en gespijkerd
 » op een stuk triplex, zoals ik wel meer doe. Bij de
 » compositie bleek, dat het doek, dat ik gebruikte te
 » groot was en ik heb er toen een stuk afgesneden.
 » Dit stuk dat nog geschilderd is met een gedeelte
 » van de oorspronkelijke „Opwekking van Lazarus”,
 » moet ergens op mijn atelier liggen. Nadat het schil-
 » derij gereed was, heb ik het weer gespijkerd op het
 » oorspronkelijke spanraam. Dit was daarvoor natuur-
 » lijk te groot en daarom heb ik er een stuk afgezaagd.
 » Een van die stukken hout, welke hierdoor over-
 » schoten, is door Inspecteur Wooning op mijn atelier
 » gevonden en behoort tot de inbeslaggenomen goe-
 » deren.»

(Verklaring afgelegd door Han Van Meegeren aan rechter-commissaris Wiarda, belast met de behandeling van strafzaken in het arrondissement Amsterdam op 28 mei 1946.)

Toen het schilderij «De Emmaüsgangers» af was, besloot Van Meegeren het te verkopen.

Hij dacht onmiddellijk dat hij beter dit schilderij door tussenkomst van een bemiddelaar te koop zou aanbieden, omdat volgens hem de echtheid van het doek vlugger in twijfel zou getrokken worden indien hij zichzelf daarmee zou gelasten.

Sinds Van Meegeren te Roquebrune verbleef, had hij dikwijls Mr. A. Boon, advocaat, lid van de 2^e kamer van Volksvertegenwoordigers ontmoet, een oude vriend van hem, die hij had leren kennen in de periode van zijn verblijf in Den Haag.

Van Meegeren wist dat Mr. Boon geld nodig had, en daarom besloot hij hem te vragen zich met de verkoop van de «Emmaüsgangers» te willen bezig houden.

Op een avond, toen Mr. Boon hem opnieuw een bezoek bracht in zijn villa «Primavera» te Roquebrune, vertelde hij dat hij een Nederlandse dame kende die te Sorrente in Italië woonde en die een oude collectie schilderijen geheel of gedeeltelijk wilde verkopen om met de opbrengst ervan naar Amerika te emigreren. Hij vervolgde dat die dame hem had gevraagd zich met de verkoop van deze collectie te willen gelasten, doch dat hij zulks geweigerd had, omdat hij haar te goed kende, en de Italiaanse regering, die in deze periode een zeer scherp toezicht hield op de export van schilderijen, derhalve maar

al te gemakkelijk deze verhandelingen zou kunnen achterhalen. Hij had daarom aan die Nederlandse dame voorgesteld een vriend van hem te vragen als verkoper van haar collectie te willen optreden.

Na enige aarzeling aanvaardde Mr. Boon de verkoop van één schilderij uit deze collectie op zich te nemen en enkele weken later liet Van Meegeren hem voor het eerst, op zijn slaapkamer, de «Emmaüsgangers» bewonderen.

Van Meegeren gaf als raad aan Mr. Boon — ten einde nespelingen van de Italiaanse regering volledig uit te sluiten — de kandidaat-kopers te verzwijgen dat het schilderij afkomstig was van een Italiaanse collectie doch voor te wenden dat hij het doek had gevonden in een Franse boedel, waarmee hij als advocaat was betrokken geweest.

Op aandringen van Van Meegeren begaf Mr. Boon zich met een foto van het schilderij en het schilderij zelf naar de bekende kunstcriticus Dr. Abraham Bredius, die op dit ogenblik te Monaco verbleef. Toen Bredius het doek zag begon hij te wenen van ontroering. Enkele dagen later schreef hij op de rugzijde van de foto van het schilderij een echtheidsverklaring in de volgende bewoordingen:

«Dit heerlijke werk van Vermeer, den grooten » Delftschen Vermeer is goddank uit de duisternis, » waarin het zich jaren lang bevond, weer te voorschijn » gekomen, ongerept zoals het 't atelier van de schilder » verliet. Het is als onderwerp bijna enig in zijn » oeuvre, en er straalt een diep gevoel uit, zoals men » dit in geen zijner andere werken vindt.

» Toen mij dit meesterwerk getoond werd, had ik » moeite mijn ontroering te bedwingen; en het zal » meilen zo vergaan die deze schilderij zullen mogen » aanschouwen. Compositie, uitdrukking, kleur, alles » verenigt zich tot een geheel van de hoogste kunst, » de hoogste schoonheid.»

September 1937.

Vier echtheidsproeven werden genomen die in deze tijd voor onfeilbaar werden gehouden:

1. bestand zijn van de verven tegen alcohol en andere oplosmiddelen.
2. aanwezigheid van loodwit (= basis loodcarbonaat) in de witpartijen;
3. doorlichting van de ondergrond;
4. microscopisch onderzoek en spectraal analyse van de belangrijkste verfstoffen.

Deze vier proeven brachten niets aan het licht dat tegen de zgn. authenticiteit van het werk kon worden ingebracht.

Professor Dr. Abraham Bredius, geheel overtuigd, zoals blijkt uit het door hem afgeleverd echtheidsattest, had reeds vóór het resultaat van de vier echtheidsproeven gekend was, in een novemnummer van «The Burlington Magazine» een artikel gepubliceerd onder de titel «A new Vermeer» waarin hij «De Emmaüsgangers» beschreef als een jeugdwerk van Vermeer en het «een meesterwerk, de kroon van zijn oeuvre» noemde.

Het schilderij werd door Mr. Boon overgebracht van Monaco naar Parijs, waar hij het deposeerde in een safe van de «Crédit Lyonnais».

In Parijs ging Mr. Boon met de foto naar het kantoor van de gekende kunsthandelaar Duvee. Van Meegeren had hem zulks aangeraden, vermits Duveen zijn afzetgebied in Amerika had en het schilderij aldaar veel meer geld zou opbrengen dan in Nederland.

Mr. A. Boon stelde aan Duveen als verkoopprijs

100.000 pond voor. De directeur van de kunsthandel schrok voor deze prijs terug, maar had toch belangstelling genoeg voor het schilderij om het met een van zijn medewerkers te gaan bewonderen in de Crédit Lyonnais. Ze bezichtigden het slechts zeer korte tijd en besloten tegen de gevraagde prijs voor dit werk geen belangstelling te hebben.

Het schilderij werd daarop achtereenvolgens door volgende kandidaat-kopers bewonderd: Dr. Hannema, directeur van het Boymans museum te Rotterdam; Dr. Martin en Dr. Sneider, respectievelijk directeur en onderdirecteur van het Mauritshuis te Den Haag; de kunsthandelaar Hoogendijk te Amsterdam, en Dr. Smidt-Degener, directeur van het Rijksmuseum te Amsterdam. Al deze vooraanstaande personen uit de wereld van de kunst bevestigden unaniem dat «De Emmaüsgangers» een echt meesterwerk was uit de XVIIe eeuw.

Nadat Mr. Boon nogmaals contact had genomen met Dr. Hannema, die evenwel niet bereid was in te gaan op de gevraagde prijs, werd het schilderij «De Emmaüsgangers» door tussenkomst van de kunsthandel Hoogendijk voor de prijs van 460.000 Gulden verkocht aan de «Vereniging Rembrandt».

Van Meegeren streek hiervan, na aftrek van de commissie, 320.000 gulden op.

Het meesterwerk werd door de «Vereniging Rembrandt» geschonken aan het Boymans Museum te Rotterdam alwaar het op 25 juni 1938 voor het eerst aan het publiek voorgesteld werd tijdens een expositie van meesterwerken uit de XVe tot de XIXe eeuw, die georganiseerd werd ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van de regering van Koningin Wilhelmina.

* * *

Het geweldig succes dat Van Meegeren was te beurt gevallen met «De Emmaüsgangers» bewoog hem ertoe op dezelfde weg verder te gaan.

Hij verlangde nog meer bijbelse taferelen te schilderen, zich hierbij steunend op de techniek van Vermeer, maar omdat hij begonnen was te vertellen dat «De Emmaüsgangers» afkomstig was uit een grote collectie schilderijen van Hollandse Meesters, en hij op dit verhaal verder wilde borduren, achtte hij het raadzaam eerst en vooral, ter afwisseling, enige werken te schilderen in de stijl van een andere Hollandse meester uit de XVIIe eeuw. Hij verkoos Pieter de Hoogh, een tijdgenoot van Vermeer, en schilderde in 1938 in diens stijl twee interieurs, nl. «Het Drinkgelag» en «Kaartspelende Vrouwen». Beide doeken antikiseerde hij volgens dezelfde werkmethode als degene die hij had aangewend bij het schilderen van «De Emmaüsgangers».

In 1939 verkocht Mr. Boon door tussenkomst van Dr. Hannema «Het Drinkgelag» aan de Heer Van Der Vorm uit Rotterdam, na opnieuw een echtheids-certificaat te hebben bekomen van Dr. Abraham Bredius. Het doek bracht 220.000 gulden op waarvan aan Van Meegeren 180.000 gulden werden uitbetaald.

Ondertussen was Van Meegeren van Roquebrune naar Nice verhuisd, waar hij volgens de techniek en in de stijl van Vermeer achtereenvolgens schilderde «Christuskop»; «Het Laatste Avondmaal»; «Christus en de overspelige vrouw»; «De zegening van Jacob door Isaac».

Toen de tweede wereldoorlog uitbrak keerde Van Meegeren met zijn vrouw naar Nederland terug, waar hij zich ging vestigen te Laren.

Alle schilderijen die op dit ogenblik nog niet ver-

kocht waren, werden door hem bij de verhuis naar Nederland meegenomen, nl. «Christuskop»; «Kaartspelende Vrouwen»; «Christus en de overspelige vrouw»; «De zegening van Jacob door Isaac» en «Het Laatste Avondmaal».

Van Meegeren was van plan deze schilderijen in Nederland te verkopen, en daar hij op dit ogenblik elk contact met Mr. A. Boon had verloren, zocht hij naar een nieuwe bemiddelaar. Hij vond die in de persoon van de Heer Strijbis, makelaar in onroerende goederen, met wie hij vroeger reeds kennis had gemaakt bij de aankoop van enkele huizen in Amsterdam.

Aan de Heer Strijbis vertelde Van Meegeren dat hij een collectie oud-hollandse schilderijen, afkomstig van een Haagse familie, wilde verkopen, doch dat hij zulks als kunstschilder zelf onmogelijk kon doen. Hij liet de Heer Strijbis eerst «De Christuskop» zien en stelde hem voor zich met dit schilderij naar de kunsthandel Hoogendijk te Amsterdam te begeven. Hij raadde de Heer Strijbis verder aan het schilderij in een safe van een bankinstelling te plaatsen, en het eerst dan aan de Heer Hoogendijk te laten zien wanneer hij zekerheid zou hebben dat deze er belangstelling voor vertoonde. Van Meegeren noemde dit de gebruikelijke wijze van handelen in de kunstwereld en verzekerde dat «de zaak» aldus een groter «cachet» zou hebben.

«De Christuskop» is door de Heer Strijbis op voormelde wijze verkocht geworden aan de kunsthandel Hoogendijk voor 400.000 gulden. Daarna werden door de Heer Strijbis aan de Kunsthandel Hoogendijk achtereenvolgens nog verkocht: «Het Laatste Avondmaal»; «De Kaartspelende Vrouwen»; «De zegening van Jacob door Isaac»: deze doeken brachten respectievelijk 1.600.000 gulden, 240.000 gulden en 1.000.000 gulden op. De verkoop van deze werken dateert uit de jaren 1941-1942.

Inmiddels had Van Meegeren opnieuw contact gekregen met een oude vriend: de Heer Kok uit Zeist. Hij vernam dat zijn vriend in financiële moeilijkheden verkeerde en gedeeltelijk om hem te helpen schilderde hij in 1943 «De Voetwassing» in de stijl van Vermeer.

Dit doek werd na expertise door Dr. Hannema van het Boymansmuseum te Rotterdam aan de Nederlandse staat verkocht voor de prijs van 1.170.000 gulden, waarvan Kok 170.000 gulden als commissie voor zich kon houden.

Het laatste nog niet verkochte doek was «Christus en de overspelige vrouw». Van Meegeren was niet tevreden over dit werk en had het daarom nog niet willen te koop aanbieden.

Toen de Heer Reinstra Van Strijvesande, van wie Van Meegeren zijn huis aan de Keizersgracht te Amsterdam had gekocht, hem in het najaar van 1943 kwam vragen of hij geen schilderij uit zijn collectie wilde verkopen voor een van zijn familieleden bood Van Meegeren hem «Christus en de overspelige vrouw» aan voor de prijs van 1.500.000 gulden.

Het doek werd voor deze prijs verkocht, doch in strijd met de afspraak heeft Reinstra Van Strijvesande dit doek niet aan een zijner familieleden gegeven maar aan de kunsthandel «Goudstikker» te Amsterdam, waar een zekere Alois Miedl, een Duitser, directeur was. De kunsthandel «Goudstikker» heeft daarop het doek buiten het weten van Van Meegeren, verkocht aan Veldmaarschalk Göring.

Hier ligt precies de oorzaak dat de «waarheid» in gans deze zaak aan het licht is gekomen.

b) de ontknoping.

Alleen het bestaan van de « Emmaüsgangers » was op het einde van de tweede wereldoorlog door de grote massa van het publiek gekend.

De verhandeling van de andere vervalsingen was in een zeer beperkte kring gebeurd en hoogstens een twintigtal personen wisten in het jaar 1945 van hun bestaan af.

« De christuskop » — « Christus en de overspelige vrouw » — « de zegening van Jacob door Isaac » — « de voetwassing » — om bij de schilderijen op naam van Vermeer te blijven — waren zonder de minste twijfel artistiek minderwaardig aan « De Emmaüsgangers » en « Het Laatste Avondmaal ».

Gedurende de Duitse bezetting waren alle kunstschatten echter opgeborgen geweest en was het uitgesloten tot een vergelijkende studie over te gaan. Zo is het te verklaren hoe de kopers gemakkelijk aanvaard hebben dat ze voor authentieke meesterwerken stonden.

Na de tweede wereldoorlog werd Duitsland overrompeld door allerhande commissies van de geallieerden, waaronder zich eveneens commissies bevonden die als opdracht hadden de ontvreemde kunstvoorwerpen aan de werkelijke eigenaars opnieuw ter hand te stellen.

Ook de Nederlandse regering had dergelijke commissies uitgestuurd. Toen de leden van de Nederlandse commissie de schilderijen van de collectie van Göring nakeken, werden zij plots verrast door de aanwezigheid van het doek « Christus en de overspelige vrouw » gesigneerd « Meer ». Men vroeg zich onmiddellijk af hoe een dergelijk, tot dan toe onbekend werk van Jan Vermeer van Delft, in de collectie van Göring was terechtgekomen.

Al de werken van Vermeer stonden onder de bevoegdheid en de controle van de nationale monumentenzorg, en het verhandelen van een dergelijk kunstwerk naar het buitenland was strafbaar. De politie werd ingezet teneinde een grondig onderzoek in te stellen naar de herkomst van deze Vermeer.

Alle documenten van de collectie Göring werden door de politie doorlezen. Na een kortstondig onderzoek vond men er steeds de naam terug van Aloïs Miedl, directeur van de Amsterdamse kunsthandel « Goudstikker », langs wie veldmaarschalk Göring zijn verzameling kunstwerken steeds had weten uit te breiden.

Aloïs Miedl, werd niet teruggevonden, doch dank zij de boekhouding van « Goudstikker » kon men tot het volgend resultaat komen: de Vermeer was in handen van drie personen geweest: Walter Hofer, een vertrouweling van Göring — Aloïs Miedl, voornoemd — en Reinstra van Strijvesande, een kunsthandelaar.

De militaire politie ondervroeg Reinstra van Strijvesande en deze laatste signaleerde de naam van de verkoper: Han Van Meegeren, die op dit ogenblik aan de Keizersgracht nr. 321 te Amsterdam woonde.

Han Van Meegeren werd door de politie ondervraagd, doch op die mogelijkheid had deze zich reeds lang voorbereid. Hij legde bij zijn eerste ondervraging ongeveer volgende verklaring af:

« Ik heb Vermeers « Christus en de overspelige vrouw » inderdaad destijds verkocht aan een Nederlander. » Nadien vernam ik dat het schilderij langs onbekende » tussenpersonen in de handen van Göring was terecht » gekomen. Ik heb de nodige stappen gedaan om dit » schilderij opnieuw in Nederland te krijgen, doch men » heeft mij de zekerheid gegeven dat de transactie was » geschied in het belang van Nederland: het schilderij » zou geruild geweest zijn voor een verzameling werken » van oud-Hollandse meesters ».

De rechercheurs aanvaardden deze verklaring omdat

haar inhoud overeenstemde met hetgeen zij op dit ogenblik reeds hadden kunnen opsporen.

Maar een tweede vraag volgde: « Waar hebt U dit schilderij gehaald? ». Van Meegeren antwoordde dat hij dit schilderij had gekocht in Italië aan een verarmde patriciërsfamilie, die zonder te willen gekend zijn, verschillende kunstwerken had verkocht om uit financiële moeilijkheden te geraken. Dit antwoord bevredigde de rechercheurs niet. De volgende dag gebeurde reeds hetgeen te verwachten viel (27 mei 1945).

Op 27 mei 1945 kwamen twee politiemannen Van Meegeren een aanhoudingsmandaat ter hand stellen. Op 30 mei deelde de onderzoeksrechter aan Van Meegeren mee dat hij verdacht was van collaboratie met de vijand.

Van Meegeren was hierdoor verrast. Collaboratie met de vijand was zeer zwaar strafbaar: levenslange tuchthuisstraf zou misschien zijn lot kunnen worden. Hij zag dit alles zeer goed in en stond voor volgend dilemma: ofwel de waarheid verzwijgen en terechtstaan wegens collaboratie; ofwel bekennen dat hij het schilderij zelf had geschilderd en terechtstaan wegens oplichting en vervalsing van de naam van de auteur, hetgeen maximum 4 jaar vrijheidsberoving zou kunnen ten gevolge hebben.

De keuze was niet moeilijk: op 31 mei 1945 legde Van Meegeren reeds bekentenissen af: hij had in totaal 8 Nederlandse kunstwerken vervalst: 6 Vermeers en 2 Pieter de Hooghs.

Deze werken hadden hem in totaal in die tijd 5.890.000 gulden opgebracht hetgeen in B. fr. 82 miljoen vertegenwoordigde.

Het vooronderzoek, dat twee jaar in beslag zou nemen was begonnen.

3. de derde periode: 1945-1947. Het proces Van Meegeren.

a) Het gerechtelijk vooronderzoek.

Na een zeer kort onderzoek aanvaardde men dat Van Meegeren de waarheid sprak wat betreft de twee schilderijen op naam van Pieter de Hoogh, en de vier volgende schilderijen op naam van Vermeer: « Christuskop » - « Zegening van Jacob door Isaac » - « De voetwasing » - « Christus en de overspelige vrouw ».

Niemand wilde echter aannemen dat:

1. Van Meegeren in staat zou geweest zijn « De Emmaüsgangers » en « Het Laatste Avondmaal » te schilderen;

2. de eensgezinde kritiek zich op dit punt in 1937 en 1939 zou vergist hebben.

Van Meegeren van zijn kant meende een vijfvoudig bewijs te kunnen leveren dat hij zelf « De Emmaüsgangers » had geschilderd.

Eerste Bewijsmiddel.

Hij bood aan een nieuwe Vermeer te schilderen. Men stelde hem voor « De Emmaüsgangers » opnieuw te schilderen, doch dit weigerde hij.

Hij schilderde echter in zijn huis aan de Keizersgracht te Amsterdam in aanwezigheid van leden van de gerechtelijke politie: « Jezus bij de Dokters » in de stijl van Jan Vermeer van Delft. Toen dit doek af was beschouwde iedereen het als een mislukking. Van Meegeren verschoonde zich echter onmiddellijk dat zijn gezondheidstoestand, zijn zorgen veroorzaakt door het proces, de aanwezigheid van leden van de politie en ten slotte het feit dat een kunstenaar niet op ieder ogenblik « zichzelf » is (ook Rembrandt had totale mislukkingen

geschilderd) zoveel oorzaken waren van de totale mislukking van dit werk.

Tweede bewijs

Het tweede bewijsmiddel putte hij uit de bijhorigheden die hij gebruikt had om « De Emmaüsgangers » te schilderen, en die door hem in zijn villa te Roquebrune waren achtergelaten geworden, nl.

1. *De witte kruik en het glas*: die geschilderd zijn op « De Emmaüsgangers ».

Er werd een rogatoire commissie aangesteld en men vond inderdaad in zijn villa een witte kruik en een glas. Beide bewijsmiddelen faalden echter, vermits zowel de kruik als het glas, die teruggevonden werden, een volledig andere vorm hadden dan de kruik en het glas die voorkwamen op « De Emmaüsgangers ».

2. *Een stuk doek*: Van Meegeren hield voor dat hij van het oude doek dat hij gebruikt had om « De Emmaüsgangers » te schilderen aan de linkerkant over een breedte van 30 cm een stuk afgesneden had. Van Meegeren verklaarde dat hij dit stuk doek eveneens in zijn villa achtergelaten had. Door de rogatoire commissie die aangesteld werd om dit stuk doek terug te vinden, werd er echter niets gevonden. Van Meegeren kon op deze vaststelling enkel en alleen antwoorden dat vijanden van hem wellicht dit belangrijke getuigenis hadden weggenomen.

Derde Bewijsmiddel :

Op een bepaald ogenblik beweerde Van Meegeren dat hij het schilderij op het oude doek, waarop hij « De Emmaüsgangers » had geschilderd, niet volledig had uitgekrabd, doch een « stille getuige » nl. « een klein hoofd » had nagelaten. Bij bestraling met X stralen was dit klein hoofd op het doek teruggevonden geworden.

De vraag bleef echter open waarom Van Meegeren niet onmiddellijk bij zijn aanhouding de aandacht van de onderzoeksrechter op de aanwezigheid van deze « stille getuige » gevestigd had. Bij zijn aanhouding had hij immers gezegd dat hij het oude schilderij « De opwekking van Lazarus » volledig had uitgekrabd.

De gerechtelijke politie hield het voor mogelijk dat Van Meegeren op een of andere wijze kennis had gekregen van het resultaat van de radiografie van het schilderij, en dat hij hiervan gebruikmakend, achteraf, de « stille getuige » als bewijs wilde inroepen dat hij werkelijk « De Emmaüsgangers » had geschilderd.

Vierde Bewijsmiddel :

Van Meegeren legde uit dat hij een bindmiddel had gebruikt dat onmiddellijk de kleur kristalliseert en dat voorkomt dat de kleur opgelost wordt door de inwerking van de producten die worden aangewend om oude schilderijen te reinigen.

Dit bindmiddel noemde hij « kunsthars ».

Alleen door chemische analyse zou kunnen achterhaald worden of Van Meegeren op dit punt de waarheid sprak.

Vijfde Bewijsmiddel :

Van Meegeren wees op de zeer nauwe verwantschap die bestond tussen zijn persoonlijke schilderijen en zijn vervalsingen.

In zijn eigen werken vindt men inderdaad modellen terug die eveneens worden aangetroffen in zijn « laatste » vervalsingen. Ik bedoel « Christuskop » - « Christus en

de overspelige vrouw » - « De zegening van Jacob door Isaac » - « De voetwassing ».

Anderzijds vertonen de « koppen » die worden uitgebeeld in « Het Laatste Avondmaal » een zekere gelijkenis met de koppen die voorkomen op zijn laatste vervalsingen.

Ten slotte kan niemand ontkennen dat de Christuskop in de « Emmaüsgangers » verwantschap vertoont met deze die afgebeeld is in « Het Laatste Avondmaal ».

* * *

Het spreekt vanzelf dat al deze bewijsmiddelen niet overtuigend waren, zodat de onderzoeksrechter, gelast met deze zaak, een college van experts aanstelde ten einde de waarheid te achterhalen.

Het was practisch uitgesloten nog experts in Nederland te vinden, die vroeger niet reeds rechtstreeks of onrechtstreeks als adviseurs bij de zaak betrokken waren geweest, zodat men noodzakelijk op vreemdelingen beroep moest doen.

Het college van experts was als volgt samengesteld:

1. Dokter P. Coremans, Voorzitter van het centraal laboratorium der Belgische musea te Brussel.
2. Dr. W. Froentjens, scheikundig adviseur bij het ministerie van Justitie te Den Haag.
3. Dr. H.J. Plenderleith, Bewaarder van het research laboratory of the British museum te Londen.
4. De Heer F.G. Rawlins, bewaarder van de National Gallery of London.
5. Dokter A.M. De Wild, expert van schilderwerken te Den Haag.

Hun opdracht luidde als volgt :

« uit te maken of de zes schilderijen, getekend » « Meer » en de twee schilderijen getekend « P.D.H. » 1958 », die in de zaak lastens Han Van Meegeren in » beslag werden genomen en die zich bevinden in het » Rijksmuseum te Amsterdam, gemaakt werden in de » tijd van Jan Vermeer en Pieter De Hoogh, ofwel of » ze gemaakt werden in onze tijd, en of, in dit laatste » geval, voornoemde schilderijen van de hand kunnen » zijn van Van Meegeren »

(Nota : Jan Vermeer van Delft had practisch al zijn schilderwerken getekend met de signatuur « Meer ». Ook op dit punt had Van Meegeren Vermeer geïmiteerd.)

Het verslag van de experts werd op 10 januari 1947 neergelegd op de griffie van de correctionele rechtbank te Amsterdam.

Op de eerste vraag werd negatief geantwoord : de schilderijen waren dus niet gemaakt in de tijd van Jan Vermeer van Delft en Pieter De Hoogh.

Op de tweede vraag werd positief geantwoord : De schilderijen waren van de hand van Van Meegeren.

Het besluit van de experts was hoofdzakelijk gesteund op het resultaat van de volgende chemische proef :

« Men had een fragment van een kleurstof uit een » schilderij van de XVIIe eeuw genomen alsmede een » fragment van een kleurstof uit de verschillende ver- » valsingen. Beide fragmenten hadden op verschillende » wijze gereageerd ten overstaan van een speciale » behandeling met zwavelzuur. Nadien had men een » fragment van een kleurstof uit een moderne schilderij » genomen alsmede een fragment van een kleurstof » uit diverse vervalsingen. Beide fragmenten hadden » ten overstaan van dezelfde proef met zwavelzuur op » identieke wijze gereageerd ».

Het besluit was : de kleurstoffen gebruikt in de verschillende vervalsingen zijn van onze tijd en niet uit de XVIIe eeuw.

Op het eerste gezicht kan men misschien geloven dat de aanhangers van de authenticiteit van « De Emmaüsgangers » zich zouden neergelegd hebben bij dit besluit.

Zo verliep het echter niet: belangrijke kunstcritici (o.a. Jean de Coen uit België, André Lhoté uit Frankrijk) antwoordden als volgt op het besluit van de deskundigen:

A. De proef met zwavelzuur kan onmogelijk het probleem oplossen, vermits sommige kleurstoffen uit «De Emmaüsgangers» bij een behandeling met zwavelzuur op een andere wijze reageren dan kleurstoffen genomen uit een moderne schilderij.

Niet alle kleurstoffen reageren op dezelfde wijze.

Waar blijft in dit geval de absolute regel door de gerechtelijke deskundigen gesteld op grond van het resultaat dat zij bekwamen aan de hand van de proef met zwavelzuur?

B. Van Meegeren, was hij de schilder geweest van de «Emmaüsgangers» zou daarvan onweerlegbare getuigen nagelaten hebben: als daar zijn een schets van de uitvoering — foto's tijdens de uitvoering — foto's van het doek waarop het schilderij werd aangebracht.

C. Een vergelijking door middel van vergrote foto's, geeft enerzijds een sprekende verwantschap weer tussen de werken van Vermeer en «De Emmaüsgangers», en anderzijds een even grote verwantschap tussen de schilderijen van Van Meegeren en diens laatste vervalsingen. (ik bedoel «Christuskop» - «Zegening van Jacob door Isaac» - «de voetwassing» - «Christus en de overspelige vrouw»).

De meest sprekende vergelijking kon gemaakt worden tussen de vergrotingen van de handen en de nagels:

«bij Vermeer: brede handen en ronde afgekorte nagels. + «De Emmaüsgangers».

»bij Van Meegeren: lange handen en dun uiteenlopende nagels + zijn laatste vervalsingen.

Men ziet dus onmiddellijk in dat de controverse bleef voortbestaan niettegenstaande het besluit van het college van gerechtelijke experts.

b) *Het proces.*

Na het neerleggen van het deskundig verslag kwam de zaak in november 1947 voor de arrondissementsrechtbank te Amsterdam, rechtdoende in strafzaken, 4e kamer.

Han Van Meegeren werd er gedagvaard op grond van volgende betichtingen:

— oplichting (art. 326 Nederland S.W.)

— opzettelijk kunstwerken te koop aangeboden te hebben op dewelke hij bedrieglijk een naam of een teken had aangebracht, als zijnde werken van degene wiens naam of teken er op bedrieglijke wijze was aangebracht. (art. 326 bis. Nederlands S.W.).

Deze dagvaarding sloeg enkel en alleen op zes schilderijen: nl. «Christuskop» - «Het Laatste Avondmaal» - «Kaartspelende vrouwen» - «De voetwassing» - «Zegening van Jacob door Isaac» - «Christus en de overspelige vrouw». De feiten betreffende «De Emmaüsgangers» en «Het drinkgelag» — daterend uit 1937 — waren inmiddels reeds verjaard.

Het proces verliep zeer kalm en sereen. De rechtszaal was omschepen in een museum; achter de rechterstoelen waren alle vervalsingen van Han Van Meegeren geëxposeerd. Gezien de zaak een internationaal karakter had gekregen waren alle persbanken volzet door journalisten uit diverse landen.

Het getuigenverhoor was een defilé van mensen die beschaamd waren over hetgeen zij te verklaren hadden. Alle kunstminnaars, verzamelaars, handelaars en experts die tussen 1939 en 1945 kennis hadden gehad van deze schilderijen en ze voor echt hadden verklaard, kwamen inderdaad niet graag «onder eed» het geleverd bewijs van hun onkunde bevestigen. Twee zeer voorname ge-

tuigen ontbraken: Dr. Abraham Bredius, die geestesziek was geworden en Mr. A. Boon die inmiddels naar Amerika was uitgeweken. Beiden waren nochtans in de loop van het gerechtelijk vooronderzoek door de Heer onderzoeksrechter ondervraagd geworden.

De Officier van Justitie belichtte in zijn rekwisitoor de persoonlijkheid van Van Meegeren: Hij beschreef hem als een cynisch en immoreel man. Hij kon nochtans niet ontkennen dat de betichte met een buitengewoon schilderstantalent begaafd was, doch voegde er onmiddellijk aan toe dat Van Meegeren het geestelijk patrimonium van Nederland beschaamd had. Rekening houdend met verzachtende omstandigheden voortspuitend uit de afwezigheid van vroegere veroordelingen en uit de geestesgesteltnis van de betichte vorderde hij de minimumstraf: zijnde twee jaar gevangenis.

De verdediging van haar kant belichtte het betoverend en onovertrefbaar «genie» van de betichte, die weerspraak had willen nemen op «het lot» en die aan de kunstwereld had willen tonen wat hij als kunstenaar waard was, (verdediging waargenomen door Mr. Helderling E., advocaat te Amsterdam). De verdediging vroeg minder dan de minimumstraf. Vooraleer de debatten te sluiten ondervroeg de Voorzitter de betichte zelfs nog op een vaderlijke toon. Tijdens het gesprek dat aldus tussen beiden ontstond, stelde de Heer Voorzitter op een bepaald ogenblik aan Van Meegeren de volgende vraag:

«Maar, oh God, indien U enkel wilde bewijzen aan de wereld wat U waard was, waarom hebt U dan, zo'n ontzaglijke geldsommen voor uw vervalsingen gevraagd?»

Waarop Van Meegeren spontaan antwoordde:

«Indien ik niet zoveel geld zou gevraagd hebben, zou niemand geloofd hebben dat het om echte Vermeers ging».

Ook de onderzoeksrechter had hem tijdens het gerechtelijk onderzoek deze vraag gesteld, en toen Van Meegeren hetzelfde antwoord had gegeven, had de onderzoeksrechter gerepliceerd dat hij toch hetzelfde resultaat zou hebben kunnen bereiken door deze schilderijen in bruikleen te geven of te schenken aan een of ander museum.

Op deze repliek had Van Meegeren enkel en alleen kunnen antwoorden dat hij aan deze mogelijkheid niet gedacht had.

c) *De uitspraak.*

Op 12 november 1947 werd vonnis verleend: de feiten werden bewezen verklaard en Van Meegeren werd veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf. De Rechtbank kad de vernietiging kunnen bevelen van de vervalste stukken, doch nam er genoegen mee te bevelen dat deze stukken aan de rechtmatige eigenaars zouden worden teruggegeven. Van Meegeren kon vrij uit gaan, vermits hij reeds één jaar voorarrest had gezeten.

Hier volgen de laatste motieven en het beschikkend gedeelte van dit vonnis.

«Overwegende dat verdachte deswege strafbaar is, » omdat ten zijnen aanzien geen strafuitsluitingsgronden » zijn gebleken. ».

«Overwegende dat met betrekking tot de op te leggen » straf, dat gelet op het feit dat verdachte zich door » zijn voorschreven handelingen met miljoenen heeft » verrijkt, een zware vrijheidsstraf zeer zeker op haar » plaats zou zijn. ».

«Dat evenwel de deskundige van der Horst ter » terechtzitting heeft opgegeven dat hij met de des-

» kundige Tammenoms Bakker een onderzoek heeft
 » ingesteld naar verdachte's geestesvermogen en dat zij
 » hierbij tot de conclusie zijn gekomen dat, hoewel
 » van een ziekelijke of gebrekkige ontwikkeling der
 » geestesvermogens van verdachte, waardoor hij ontoe-
 » rekeningsvatbaar zou zijn, geen sprake is, zij hem op
 » grond van zijn aanleg, zijn verwrongen levenshouding,
 » zijn disharmonische en sociale onaangepaste uitingen
 » als een gedesequibreerde neurotische, onvoldoende
 » geïntegreerde persoonlijkheid met sterke neiging tot
 » vegetatieve en vasomotorische stoornissen, die daar-
 » door zeer gemakkelijk tot onsociale handelingen en
 » conflictsituaties komt, beschouwen ».

« Dat het van een dergelijke sensitieve en vasolabele
 » constitutie te verwachten is, dat hij zeer ongunstig
 » zal reageren op een eventuele internering, zoals ook
 » reeds vroeger is gebleken ».

« Dat de Rechtbank, dit in aanmerking nemend en
 » anderzijds gelet op de ernst der gepleegde feiten en
 » omstandigheden, waaronder zij zijn begaan, zoals een
 » en ander ter terechtzitting is gebleken, van oordeel
 » is dat na te noemen straf behoort te worden opgelegd.
 » Gezien de artieken 47, 56, 57, 326, bis aanhef en sub 2
 » van het wetboek van strafrecht,

Rechtdoende in Naam der Koningin

« verklaart in voege en met uitzondering als over-
 » wogen wettig en overtuigend bewezen dat verdachte
 » de feiten bij dagvaarding primair en bovendien te
 » laste gelegd heeft begaan, en dat het aldus bewezen
 » en uitgemaakt is ten aanzien van de feiten die betrek-
 » king hebben op de schilderijen genoemd « een Chris-
 » tuskop » - « Het Laatste Avondmaal » - « de zegening
 » van Jacob door Isaac » - « een interieur met kaart-
 » spelende vrouwen » :

« Doen plegen van oplichting gepleegd als voortgezette
 » handeling; ten aanzien van de feiten, die betrekking
 » hebben op het schilderij « de voetwassing » ».

« Doen plegen van oplichting »

« ten aanzien van het bovendien te laste gelegde :
 » Opzettelijk een werk van kunst waarop valselijk enig
 » teken is geplaatst, te koop aanbieden en afleveren,
 » als ware dat werk van de hand van degene wiens teken
 » daarop valselijk is aangebracht. »

« verklaart het bewezen en verdachte deswege straf-
 » baar : veroordeelt voornoemde verdachte tot een
 » gevangenisstraf voor de tijd van één jaar ».

« verklaart niet bewezen hetgeen verdachte meer of
 » anders is telaste gelegd dan hierboven als bewezen is
 » aangenomen; spreekt hem daarvan vrij ».

« Beveelt dat na te noemen voorwerpen, die als
 » stukken van overtuiging hebben gediend, na verloop
 » van acht dagen nadat dit vonnis in kracht van gewijsde
 » zal zijn gegaan, tenzij binnen genoemde termijn
 » daarop beslag is gelegd als in het eerste lid van
 » art. 353 van het wetboek van strafvordering nader
 » omschreven, zullen worden teruggegeven als volgt : »
 » De schilderij « een Christuskop » aan D.A. Hoogen-
 » dijk te Amsterdam. De schilderij « Het Laatste Avond-
 » maal » aan D.G. Van Beuningen te Vierhoutem. De
 » schilderij « Interieur met kaartspelende vrouwen » aan
 » Museum Boymans te Rotterdam. De schilderij « De
 » voetwassing » aan het Rijksmuseum te Amsterdam.
 » De schilderij Christus en de overspelige vrouw » aan
 » de staat ».

« Een witte kan, twee witte borden, vijf glazen en
 » een latje aan verdachte te Amsterdam, een spieraam
 » aan Museum Boymans te Rotterdam ».

« Gewezen door H.H. Mrs. V.G.A. Boll, Vice-President:
 » J.E. Hoekstra en U.W.H. Stheeman, Rechters : tegen-
 » woordig in Raadkamer Mr. M.E.J.J. Burlage, Substituut-

» griffier, en uitgesproken ter openbare zitting van
 » 12 november 1947 ».

De dag na het vonnis werd Van Meegeren opgenomen
 in de Valeriuskliniek te Amsterdam alwaar hij op
 30 december 1947 overleed, zijnde amper zes weken na
 zijn veroordeling.

B. Na de dood van de kunstvervalser :

De Wederwaardigheden van « Het Laatste Avondmaal »

In de eerste tijd na de dood van Han Van Meegeren
 werd gans deze sensationele geschiedenis doodgezwegen.

De schilderijen werden terug ter beschikking gesteld
 van de rechtmatige eigenaars, die ze voor eigen
 rekening opnieuw lieten expertiseren om volledige
 zekerheid te hebben omtrent hun oorsprong.

De goederen van Van Meegeren werden door zijn
 curator gelijkwideerd.

Na een korte periode begon de discussie tussen de
 aanhangers van de authenticiteit van « De Emmatis-
 gangers » en « Het Laatste Avondmaal » en de aan-
 hangers van de valsheid van deze werken opnieuw op
 te laaien.

Vooral loont het de moeite de wederwaardigheden
 van « Het Laatste Avondmaal » in deze periode nader
 toe te lichten.

Bij de eerste expertise van dit werk was reeds
 gebleken dat het in zeer slechte staat was en ten eerste
 was gerestaureerd geworden. Van Meegeren had ver-
 klaard dat hij dit doek in het Zuiden van Frankrijk
 had geschilderd en dat het in 1941 door tussenkomst
 van de kunsthandel Hoogendijk aan de Nederlander Van
 Beuningen was verkocht geworden. Hij zou dit werk
 geschilderd hebben op een oud doek dat een tuin-
 tafereel had voorgesteld : nl. kinderen in een karretje
 dat voortgetrokken werd door een ram.

Aan de hand van de radiografiën die uitgevoerd
 waren geworden door het college van experten was
 echter aan het licht gekomen dat « Het Laatste Avond-
 maal » niet was geschilderd geworden op een tuin-
 tafereel, maar op een jachttafereel met een hond op het
 voorplan.

De aanhangers van de authenticiteit waren blijven
 hameren op deze tegenstrijdigheid om hun overtuiging
 volgens dewelke « Het Laatste Avondmaal » een authen-
 tiek werk was, veld te doen winnen.

Deze tegenstrijdigheid konden de aanhangers van de
 valsheid van het doek ten andere onmogelijk oplossen.

Dr. Coremans bleef klaarblijkelijk met dit duister
 punt verveeld en zette alles in het werk om dit
 mysterie op te lossen.

In het jaar 1948 poogde hij deze knoop door te hakken
 door totaal onverwacht met volgend verhaal voor de
 dag te komen :

« Bij een handelaar in Amsterdam had hij een
 » kwijting gevonden van 29 mei 1940 op naam Van
 » Meegeren voor aankoop van een schilderij van een
 » zekere Hondius voor de prijs van 1.000 florijnen. Dit
 » schilderij had het jachttafereel voorgesteld dat men
 » bij radiografie van « Het Laatste Avondmaal » onder
 » de nieuwe verflaag had ontdekt ».

Dr. Coremans besloot dat Van Meegeren gelogen had
 wanneer hij verklaarde « Het Laatste Avondmaal » te
 hebben geschilderd op een oud doek dat een tuin-
 tafereel voorstelde : « Integendeel, hij heeft, en dit is nu
 bewezen aan de hand van de door mij ontdekte kwijting
 « Het Laatste Avondmaal » geschilderd op een oud doek
 van Hondius, dat een jachttafereel had voorgesteld »
 ... zo loste Coremans het mysterie op.

Tegen deze wijze van voorstellen werden echter on-
 middellijk volgende bezwaren geformuleerd :

1. Waarom zou Van Meegeren op dit punt gelogen hebben? Welk belang had hij er bij te liegen omtrent de aard van het doek waarop hij «Het Laatste Avondmaal» zelf geschilderd had.

2. Waarom zou de handelaar, bij wie deze kwijting door Dr. Coremans gevonden werd, niet onmiddellijk tijdens de behandeling van de zaak Han Van Meegeren dit belangrijk punt aan de gerechtelijke politie kenbaar gemaakt hebben?

3. Daarenboven, indien Han Van Meegeren «Het Laatste Avondmaal» zou geschilderd hebben op een oud doek dat hij eerst op 29 mei 1940 zou gekocht hebben, zijn volgende punten niet te verklaren:

— *zijn brief aan Mr. Boon geschreven in het jaar 1939*, waarin hij zeer omstandig tot in de kleinste details «Het Laatste Avondmaal» heeft beschreven.

Hoe kon Van Meegeren in staat geweest zijn, twee jaar vooraleer hij zijn vervalsing schilderde, deze tot in de kleinste details te beschrijven?

— *de vervoerdocumenten van «Het Laatste Avondmaal»*

Alle oorspronkelijke documenten betreffende het vervoer van «Het Laatste Avondmaal» van Frankrijk naar Nederland werden opnieuw boven gehaald:

— van Nice naar Parijs: september 1939

— verblijf te Parijs tot in mei 1941

— vervoer per camion van Parijs naar Utrecht einde 1941.

— daarna vervoer van Utrecht naar Amsterdam per trein.

Op grond van deze vaststaande vervoerdocumenten stortte gans de zgn. Hondiusgeschiedenis van Dr. Coremans ineen.

Dokter Coremans gaf zich echter niet gewonnen en in 1949 kwam hij met een nieuw verhaal voor de dag.

Tijdens een lezing door hem gegeven in de gebouwen van het cinquantenaire te Brussel beweerde hij voor de eerste maal dat Van Meegeren twee schilderijen met als voorstelling «Het Laatste Avondmaal» had geschilderd.

In het najaar van 1949 was hij naar Nice gereisd en had de villa bezocht die aldaar destijds door Van Meegeren bewoond werd. In de kelder had hij achter een meubel tussen twee triplexplaten een tweede schilderij «Het Laatste Avondmaal» ontdekt. (26 september 1949). Dit schilderij was door Van Meegeren in Frankrijk achtergelaten geworden toen hij naar Holland was teruggekeerd.

Zo werd het verklaarbaar hoe Van Meegeren reeds in 1939 in een brief gericht aan Mr. Boon in details over het schilderij «Het Laatste Avondmaal» had kunnen schrijven.

Prof. Coremans had nog een supplementair argument. Wanneer hij het tweede schilderij, dat hij te Nice had gevonden, aan de radiografie had onderworpen, was hij tot de ontdekking gekomen dat dit werk geschilderd was op een oud doek dat een tuinafereel had voorgesteld. Dus, wanneer Van Meegeren verklaard had aan de gerechtelijke politie «Het Laatste Avondmaal» geschilderd te hebben op een tuinafereel, had hij dit thans ontdekte schilderij bedoeld.

Prof. Coremans verklaarde ten slotte een ontvangstbewijs gevonden te hebben dat op 11 oktober 1938 in Frankrijk afgeleverd was geworden aan Van Meegeren voor de aankoop van een oud schilderij van Govaert Flink voor de som van 15.000 fr. Op dit werk van Govaert Flink zou Van Meegeren, steeds volgens Prof. Coremans, het nieuw ontdekte schilderij «Het Laatste Avondmaal» geschilderd hebben.

De aanhangers van de authenticiteit van «Het Laatste Avondmaal» hechtten echter weinig geloof aan deze

nieuwe revelatie van Dr. Coremans. En wel om volgende redenen:

1. Waarom had Van Meegeren nooit gesproken over twee schilderijen «Het Laatste Avondmaal»?

2. Hoe zou Van Meegeren een schilderij hebben kunnen schilderen op een oud werk van Govaert Flink?

Govaert Flink had immers altijd geschilderd op houten panelen, terwijl de twee exemplaren van «Het Laatste Avondmaal» op doeken zouden geschilderd zijn.

3. Hoe is het te verklaren dat de gerechtelijke politie nooit dit tweede schilderij zou gevonden hebben tijdens de diverse huiszoeken die in de villa van Van Meegeren werden verricht?

4. Hoe kan men de originele vervoerdocumenten verklaren?

Van Meegeren zou een «Laatste Avondmaal» geschilderd hebben in Nederland en één in Frankrijk, hetgeen hij aldaar zou achtergelaten hebben.

In 1939 werd een schilderij «Het Laatste Avondmaal» vervoerd van Frankrijk naar Nederland. Van Meegeren zou dus, wilde men de verklaring van Prof. Coremans geloven, drie exemplaren van «Het Laatste Avondmaal» hebben moeten schilderen, nl. één in Nederland op het doek dat hij op 29 mei 1940 had aangekocht; één in Frankrijk op een doek van Govaert Flink (het schilderij dat Prof. Coremans in 1949 in Nice ontdekt heeft) en ten slotte het schilderij dat in 1939 van Frankrijk naar Nederland vervoerd werd.

5. Wanneer men aan Prof. Coremans vroeg het tweede exemplaar van «Het Laatste Avondmaal» te mogen zien, heeft deze dit steeds geweigerd.

U begrijpt onmiddellijk dat Prof. Coremans geen vaste grond onder zich had bij het verdedigen van de stelling dat «Het Laatste Avondmaal» een vervalsing is.

De strijd om de erkenning van de authenticiteit van «Het Laatste Avondmaal» is ten slotte doorgevoerd geworden door de Heer Van Beuningen, eigenaar van dit doek, tegen Prof. Coremans voor de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

De Rechtbank van eerste aanleg te Brussel heeft echter de gemakkelijkste oplossing genomen en heeft zich aangesloten bij het vonnis van de strafrechtbank te Amsterdam, zich hierbij steunende op de besluiten van het college van de gerechtelijke experts.

Daarenboven heeft de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel de Heer Van Beuningen veroordeeld om aan Prof. Coremans schadevergoeding te betalen wegens het voeren van een tergend en roekeloos geding.

Besluit

Ik ben ervan overtuigd dat U het niet misplaatst zult oordelen, mocht ik — vooraleer mijn betoog te beëindigen — samen met U de vraag oplossen «of» en, zo ja, «op welke wijze» de wetgever en de Rechter tegenover de kunstvervalsing reageren.

Ik heb als titel van mijn lezing gekozen: «Han Van Meegeren - Valsheid in kleuren».

Ik wil er echter onmiddellijk uw aandacht op vestigen — vermits de titel van mijn betoog tot verwarring aanleiding zou kunnen geven dat «valsheid in kleuren» geen juridisch begrip is, zoals wij in ons Strafwetboek b.v. het juridisch begrip «Valsheid in geschriften» kennen.

Wanneer Van Meegeren het beroemde «Vermeerblauw» imiteerde en naar de letter «valsheid in kleu-

ren pleegde, was zijn handeling « als dusdanig » niet strafbaar, evenmin als deze handeling onder de toepassing viel van de artikelen van ons strafbepaling die het misdrijf « valsheid in geschriften » beteugelen.

In de eerste plaats wens ik te onderstrepen dat in het Belgisch strafrecht *noch* het vervalsen van een kunstwerk *noch* het verkopen van een vervalst kunstwerk als dusdanig strafbare feiten zijn.

Anderzijds is in ons Burgerlijk wetboek geen enkel artikel voorzien dat de kunstvervalsing als zodanig als een grond tot ontbinding van een overeenkomst weerhoudt.

Deze lacune — indien wij het zo mogen noemen — vinden we niet alleen terug in het Belgisch recht doch eveneens in alle rechtsstelsels van de verschillende landen van Europa.

Wij stellen dan ook de vraag: Bestaat er een reden voor deze lacune?

Er bestaan hiervoor hoofdzakelijk drie verschillende redenen, die ik even wens te onderstrepen:

1. de historische reden.
2. de sociale reden.
3. de juridisch-technische reden.

1. de historische reden.

« De valsheid » — « het falsum » is in de geschiedenis van het recht een tamelijk recent misdrijf. Diefstal b.v. was in het Romeins recht reeds lang een erkend delict, toen de « valsheid » als strafbaar feit nog volledig onbekend was. Eerst in de laatste eeuw vóór Christus kwam een wet van Sulla tot stand: « de lex Cornelia de Falsis » waarbij de vervalsing van testamenten en munten als « falsum » strafbepaling werd gesteld.

In het later Romeins recht zijn aan deze twee gevallen van falsum nog een aantal « quasi-falsa » toegevoegd geworden.

Deze verscheidenheid is er oorzaak van geweest dat de Romeinse juristen zelfs voor « de valsheid in geschriften » nooit tot een eenvormige bepaling zijn gekomen. De diverse valsheidsdelicten zijn nooit duidelijk van elkaar onderscheiden geworden en van een afzonderlijk delict « kunstvervalsing » is er nooit spraak geweest.

Als men nu weet welke enorme invloed het Romeins recht op het Europees recht heeft uitgeoefend, dan is het klaar en duidelijk waarom ook niet in het Belgisch recht de kunstvervalsing een afzonderlijk delict uitmaakt.

2. de sociale reden.

Bij kunstvervalsing is de benadeelde in de meeste gevallen een kapitaalcrachtig verzamelaar of een overheidslichaam, van wie men vindt dat zij bij de aankoop van kunstvoorwerpen maar beter uit hun ogen moeten zien. Daarenboven zijn velen de mening toegedaan dat de fantastische bedragen die betaald worden voor originele werken belachelijk aandoen en ook helemaal niet beantwoorden aan de reële waarde die deze werken bezitten.

De grote massa voelt ook zeer goed aan welk oneindig verschil bestaat tussen de bedragen die gevraagd worden voor kunstwerken van overleden kunstenaars en de luttele sommen die de levende kunstenaars voor hun werken slechts ontvangen.

Dit alles brengt met zich mee dat de sympathie voor de bedrogen en benadeelde personen niet zeer groot is.

Het feit dat het algemeen bekend is dat sommige

kunsthandelaars ervan verdacht worden samen te werken met de vervalsers, werkt eveneens in een niet geringe mate het enthousiasme tegen om de kunstvervalser afzonderlijk strafbaar te stellen en aldus, de kunsthandelaars, die vervalste kunstvoorwerpen hebben gekocht, strafrechterlijk te beschermen.

3. de juridisch-technische reden.

Ik heb U in het begin van mijn betoog gewezen op de diverse vormen van kunstvervalsing en op de grote moeilijkheid een juiste bepaling te geven van een kunstvervalsing.

Er bestaan totale vervalsingen, gedeeltelijke vervalsingen, vervalsingen van handtekeningen, vervalsingen gepleegd ten gevolge van de restauratie van een werk, kopiën van een kunstwerk door de meester zelf of door zijn leerlingen in zijn atelier geschilderd.

Er bestaan kunstwerken die een groot meester, alhoewel ze niet van zijn hand zijn, met zijn signatuur tekenen, ten einde een minder begaafd kunstbroeder te helpen.

U begrijpt onmiddellijk hoe moeilijk het zou zijn voor de wetgever de grens te trekken tussen de strafbare en de niet strafbare valsheid.

* * *

Daar waar er geen afzonderlijk misdrijf « kunstvervalsing » bestaat, beschikken het Openbaar Ministerie en de Strafrechter niettemin over tal van andere strafbepalingen uit het Strafbepalingenboek om de kunstvervalsing strafrechterlijk te bestrijden, zoals ook in het Burgerlijk wetboek verschillende artikelen voorkomen die aan de benadeelde toelaten met kans op succes voor de Burgerlijke rechtbank een procedure tegen de vervalser in te stellen.

A. Het strafrecht.

Wanneer een kunstvoorwerp wordt vervalst en verkocht kan, mijns inziens, het O. M. op drie verschillende gronden een strafrechterlijke vervolging instellen:

1. art. 22 en volgende van de wet van 22-3-1866 op het auteursrecht.

De wet op het auteursrecht beschermt op een algemene wijze elk literair en artistiek werk.

Wat onder artistiek werk wordt verstaan, heeft noch de wetgever noch de rechtsleer nader bepaald, zodat zulks op soevereine wijze door de Rechter dient te worden uitgemaakt.

Een treffende bepaling van een artistiek werk is mijns inziens gegeven geworden door de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel bij vonnis van 19.4.1910, nl.:

« Il faut entendre par oeuvre artistique toute production des beaux arts, quels que soient d'ailleurs son degré de perfection et la valeur artistique, qu'on croirait devoir lui attribuer; quelque soit aussi le mode d'utilisation prévu ou choisi par son auteur, qui révèle une préoccupation d'art, un effort en vue de réaliser un idéal esthétique, et qui possède une existence propre, une raison d'être indépendante de toute application industrielle. » (B. J. 1910, 705.)

De rechtspraak is steeds gekenmerkt geweest door de bekommernis het begrip artistiek werk zo ruim mogelijk te omschrijven, ten einde aan de bescherming verleend door de wet van 22 maart 1866 een zo ruim mogelijke draagwijdte te geven.

Art. 22 van de wet van 22 maart 1866 luidt als volgt :

« Elke kwaadwillige of bedrieglijke aanslag op het auteursrecht maakt het misdrijf van namaak uit.

» Degene die met kennis van zaken en met een commercieel oogmerk nagemaakte voorwerpen verkopen, te koop stellen, in hun winkels bewaren of op het Belgisch grondgebied invoeren, maken zich schuldig aan hetzelfde misdrijf. »

Art. 23. :

« De misdrijven opgesomd in het vorig artikel worden gestraft met een geldboete van 26 fr. tot 2.000 fr. » De verbeurdverklaring van de nagemaakte werken of voorwerpen, alsmede deze van de platen, modellen, gietvormen, of andere gereedschappen die gediend hebben om het misdrijf te plegen, zal worden uitgesproken tegen de veroordeelden. »

Art. 25 :

« Het kwaadwillig of bedrieglijk aanbrenge van een kunstvoorwerp, een letterkundig of musikaal werk, van de naam van een kunstenaar of van om het even welk door hem aangenomen kenmerk, om zijn werk aan te duiden, zal gestraft worden met een gevangenisstraf van drie maand tot 2 jaar en met een geldboete van 100 fr. tot 2.000 fr. of met een van die straffen alleen.

» Zij die met kennis van zaken, de in paragraaf 1 aangeduide voorwerpen verkopen, te koop stellen, in hun winkels bewaren, of op het Belgisch grondgebied invoeren om verkocht te worden, worden met dezelfde straffen gestraft. »

Art. 26 :

« De inbreuken op deze wet — behalve wat betreft de misdrijven voorzien in art. 25 — kunnen slechts aanleiding geven tot vervolging, op klacht van de persoon die zich benadeeld acht. »

Het misdrijf door art. 22 van de wet van 22.3.1866 voorzien is derhalve een klachtmisdrijf.

Vermits het auteursrecht beperkt is naar de tijd (maximum 50 jaar na het overlijden van de auteur) brengt dit met zich mee dat een kunstwerk, 50 jaar na het overlijden van de kunstenaar, « gemeen goed » wordt en dat niemand zich nog kan verzetten tegen de reproductie ervan.

De toepassing van art. 22 en 23 van de wet van 22.3.1866 kan derhalve door niemand meer ingeroepen worden 50 jaar na het overlijden van de kunstenaar die men heeft nagebootst.

Het misdrijf daarentegen dat voorzien wordt in art. 25 van de wet van 22.3.1866 is geen klachtdelict en heeft een veel ruimere draagwijdte dan het misdrijf van art. 22 en 23 van dezelfde wet (namaak).

In de veronderstelling dat Han Van Meegeren voor een Belgische strafrechtbank zou vervolgd geweest zijn, dan had men niet tegen hem art. 22 en 23 van de wet van 22.3.1866 kunnen weerhouden, vermits Vermeer en Pieter De Hoogh op het ogenblik van de feiten reeds meer dan 50 jaar overleden waren, en de specifieke bescherming verleend door de wet van 22.3.1866 vervallen was.

Het feit echter dat Van Meegeren zijn nabootsingen valselijk op naam van Vermeer had geplaatst, en deze nabootsingen valselijk had willen doen doorgaan als zijnde werken van de hand van Vermeer, maakte hem plichtig aan overtreding van art. 25 van de wet van 22.3.1866.

Ik wil er nog aan toevoegen dat het misdrijf voorzien in art. 25 van de wet van 22.3.1866 — dat naderhand werd ingelast in art. 191 van het Belgisch strafwetboek van 1867 — niet identiek is aan het misdrijf

voorzien door de art. 194 en vlg. van het Belgisch Strafwetboek, zijnde « valsheid in authentieke en openbare geschriften, in handels of bankgeschriften en in private geschriften ». (R.P.D.B. V^o Faux. nr. 61.)

« Een kunstvoorwerp » wordt immers niet vermeld onder « de geschriften » zoals ze voorzien worden in art. 194 en vlg. van het Belgisch Strafwetboek.

Gezien het Belgisch strafrecht restrictief dient te worden geïnterpreteerd, is het duidelijk waarom valsheid plegen op een kunstvoorwerp niet als valsheid in geschriften kan worden vervolgd.

2. art. 496 en vlg. van het Belgisch Strafwetboek. « Oplichting ».

Art. 496 van het B.S.W.B. luidt als volgt :

« Al wie met het doel om zich een zaak toe te eigenen, die aan een ander toebehoort, zich fondsen, meubelen, schuldbrieven, kwijtschriften, ontheffingen van schuld doet afgeven of afleveren, hetzij door valse namen of valse hoedanigheden te gebruiken, hetzij door bedrieglijke handelingen aan te wenden om aan het bestaan van valse ondernemingen van een ingebeelde macht of van een ingebeeld krediet te doen geloven, om hoop op of vrees voor een goede uitslag, een ongeval of enige andere hersenschimmige gebeurtenis te verwekken of om op een andere wijze van het vertrouwen of van de lichtgelovigheid misbruik te maken, wordt gestraft met gevangenisstraf van één maand tot 5 jaar en met een geldboete van zes en twintig frank tot drie duizend frank. De schuldige kan bovendien worden veroordeeld tot ontzetting overeenkomstig art. 33. »

Het misdrijf oplichting bevat derhalve volgende bestanddelen :

- a. de bedoeling zich toe te eigenen wat aan een ander toebehoort ;
- b. het bedrieglijk opzet ;
- c. het aanwenden van listige kunstgrepen ;
- d. de werkelijke beïnvloeding van de persoon op wie de listige kunstgrepen worden aangewend ;
- e. de afgifte van voorwerpen. (Fondsen, meubelen, schuldbrieven, kwijtschriften, ontheffingen van schuld.)

Wanneer Van Meegeren door tussenkomst van Mr. A. Boon aan « De Vereniging Rembrandt » « De Emmaüs-gangers » verkocht, maakte hij zich zonder enige twijfel schuldig aan oplichting.

Ik ontleed samen met U deze verkoop en U zult onmiddellijk beamen dat daarin al de bestanddelen van het misdrijf « oplichting » worden teruggevonden :

1. de bedoeling zich toe te eigenen wat aan een ander toebehoort.

Van Meegeren heeft steeds aan de gerechtelijke politie verklaard dat hij kunstwerken vervalst heeft om weerwraak te nemen op het lot, en om te bewijzen aan de kunstwereld waartoe hij in staat was. Niemand heeft echter één ogenblik zijn verklaringen op dit punt ernstig opgenomen. Het is voor iedereen duidelijk dat Van Meegeren gewerkt heeft met winstbejag, en dat hij, wetend dat zijn werken geen originele werken van Vermeer waren, de bedoeling gehad heeft zich toe te eigenen wat hem niet toebehoorde ; vermits de prijs die door hem voor deze werken gevraagd werd niet in overeenstemming te brengen was, noch met de aard noch met de oorsprong ervan.

2. het bedrieglijk opzet.

Van Meegeren « wist » dat zijn werken geen originele meesterwerken waren, en probeerde door deze werken

te laten doorgaan als zijnde originele meesterwerken, de koper er voor te winnen.

3. het aanwenden van listige kunstgrepen.

Hoofdzakelijk heeft Van Meegeren twee listige kunstgrepen gebruikt, nl.:

1. de valse naam;
2. de echtheidsverklaring van Dr. Bredius die hij op een bedrieglijke wijze had weten te bemachtigen.

4. de beïnvloeding van de persoon op wie de listige kunstgrepen worden aangewend.

Het is duidelijk dat «De Vereniging Rembrandt» «De Emmaüsgangers» niet zou hebben aangekocht, mocht zij geweten hebben dat het geen originele Vermeer betrof.

5. de afgifte van voorwerpen.

Het schilderij heeft 460.000 gulden opgebracht.

3. het artikel 498 van het Strafwetboek: «het bedrog van de koper».

Art. 498 van het S.W.B. luidt als volgt:

«Met gevangenisstraf van één maand tot één jaar en met geldboete van vijftig frank tot duizend frank of met één van die straffen alleen wordt gestraft hij die de koper bedriegt

» Omtrent de identiteit van de verkochte zaak, door bedrieglijk aan andere zaak te leveren dan het bepaald de voorwerp waarop de overeenkomst sloeg;

» Omtrent de aard of de oorsprong van de verkochte zaak, door iets te verkopen of te leveren, dat schijnbaar gelijk is aan wat hij kocht of meende te kopen.»

Mijne Heren, het is voor U duidelijk — U kent thans de zaak Van Meegeren — dat hij eveneens op grond van art. 498 S.W.B. had kunnen vervolgd worden voor de feiten door hem gepleegd.

B. Het Burgerlijk Recht.

De contracten die gesloten worden betreffende een vervalst kunstvoorwerp zijn nietig, omdat zij in strijd zijn met de goede zeden.

Wanneer iemand derhalve aan een ander opdracht

geeft een schilderij te vervalsen, kan de vervalser nooit in een burgerlijk proces voor de Burgerlijke Rechtbank aanspraak maken op het honorarium dat hij met zijn opdrachtgever was overeengekomen.

De vervalsing speelt burgerrechtelijk eerst een grote rol wanneer het vervalste kunstvoorwerp wordt verkocht of geruild, behalve natuurlijk indien zowel de koper als de verkoper weten dat het om een vervalsing gaat. («Nemo auditur turpitudinem suam allegans»)

Eerst wanneer de koper overtuigd mocht zijn dat het om een origineel werk gaat, krijgt de vervalsing in het burgerlijk recht een praktische betekenis.

Ik besluit, Mijne Heren, met U een opsomming te geven van de diverse rechtsgronden, waarop de koper van een dergelijk kunstvoorwerp zich kan steunen, ten einde de ontbinding van de overeenkomst en schadevergoeding lastens de verkoper te bekomen:

1. de dwaling (art. 1110 B.W.B.);
2. het bedrog (art. 1116 B.W.B.);
3. de wanprestatie van de verkoper (art. 1603 B.W.B.);
4. de onrechtmatige daad (art. 1382 B.W.B.).

Bronnen

1. Uit de wereld der vervalzers» door Frits Mendax.
2. «3000 jaar kunstbedrog» door Frank Arnau.
3. «L'art des faussaires et les faussaires de l'art» door Frank Arnau.
4. «Slipt de vervalser door de mazen van de wet?» Bijdrage door Prof. J. M. Van Bemmelen in het boek «300 jaar kunstbedrog» van Frank Arnau.
5. Froentjes W. «L'affaire Van Meegeren»: Revue de criminologie et de police technique». 1949.
6. Froentjes et A. M. De Wild. «De natuurwetenschappelijke bewijsvoering in het Proces Van Meegeren». Chem. weekblad, 1949.
7. «Van Meegeren's faked Vermeers and De Hooghs». Prof. Dr. P. B. Coremans.
8. «Jan Vermeer de Delft» par A. B. De Vries.
9. «Vermeer - Van Meegeren: Retour à la Vérité: deux authentiques Vermeer» par Jean Decoen.

Rede van de heer Stafhouder Maurice CLAEYS

Advocaat Hans Michiels is begaafd; buitengewoon. Hij bouwt zijn conferentie «Valsheid in kleuren» even sterk, even robuust en even harmonieus als de geniale metselaars destijds hun kathedralen bouwden, met hoekstenen, pijlers en bogen, symetrisch als een kruis.

De cartesische stoerheid van zijn klassieke geest onderschoeit de majesteit van de ganse constructie.

Hij bekijkt de «valse kleuren» door het brandglas van een echt vitrail: de geordende filtrage van zijn scherp verstand.

Hij is advocaat en spreker; advocaat in zijn zoeken naar problemen die uitmonden in een vraagteken, een enigme; spreker met een stem die draagt, helder als een klok, gewonden met een springveer die hij knevelt onder bedwongen zenuwen, wier stoeiende vaart hij breidelt.

Niet zo lang geleden behaalde hij een prijs in elokwentie, die hij uit de handen van de Voorzitter

van de Federatie van Belgische Advocaten mocht ontvangen. Verwondert U dat?

De gespannen stilte in de conferentiezaal lag zwanger van aandacht, en het minste gemompel stond borg voor de belangstelling.

Meester Hans Michiels, mijn beste confrater, uw conferentie is geslaagd. Ik feliciteer U. Ik zie, met de ogen die gericht zijn op het verschiep, de belofte botten en bloeien op de weelderige stam van uw begaafdheid.

* * *

Nu de spreker, onder waarderend applaus, aan het zwijgen kwam, en U, Mijne Heren — zeer vlug, weest gerust — van mij af geraakt, zullen vragen rijzen, kruisen en borrelen in de receptiehall, waar aangeboden spijs en drank de concrete uitdrukking wordt van de genegen waardering die de Voorzitter van de Conferentie van de Jonge Balie te Kortrijk U allen toedraagt.

Vooraleer U daar de kans toe krijgt, stel ik mijn eigen vragen.

Han Van Meegeren was een vervalser. Hij is dood. Zijn valse Vermeers zijn gekend en gebrandmerkt:

« De Christuskop »

« De Zegening van Jacob door Isaac »

« Een Interieur met Kaartspelende Vrouwen »

« De Voetwassing »

« Christus en de Overspelige Vrouw ».

Twee schilderijen ontsnappen aan die eensgezindheid:

« De Emmaüsgangers » en

« Het Laatste Avondmaal ».

Over dit laatste schilderij heeft de spreker uitvoerig de hoofding behandeld: « De wederwaardigheden van Het Laatste Avondmaal ». Met afmetingen 2,44 m. op 1,74 m. en afbeeldingen op natuurlijke grootte, loopt de opsporing van het bestaan ervan terug naar Han Van Meegeren, die het uit Nice verstuurd naar Parijs, aan het adres van de heren Tailleur Fils & Cie, 91, rue du Cherche-Midi, 6 oktober 1939.

Mei 1941 werd het overgebracht naar Amsterdam en kort daarop aangeworven door Van Beuningen tegen 1.600.000 Gulden.

Van Beuningen, hartstochtelijk kunstminnaar, fijngevoelige kunstkenner, was de belangrijkste Nederlandse collectionneur van deze eeuw. Zijn verzameling omsloeg niet minder dan 500 kunstwerken, de meest uitstekende schilderijen van de Hollandse kunst.

Zozeer stelde hij « Het Laatste Avondmaal » op prijs, dat om het te verwerven hij 21 doeken van zijn collectie verkocht.

Tijdens het proces Van Meegeren, dat uitliep op het vonnis van 12 november 1947 van de arrondissementsrechtbank te Amsterdam, werd het door het College van Experts mede toegeschreven aan de vaardig-bedriegelijke hand van de vervalser en als dusdanig mede door het vonnis aan de kaak gesteld. Het werd aan Van Beuningen teruggeven.

Van Beuningen is dood. Hij stierf 30 mei 1955.

« De Emmaüsgangers » is het schilderij waarover Abraham Bredius, september 1937, met zoveel ontroering zijn begeistert echtheidsattest had afgeleverd.

Dr. Abraham Bredius was, in die tijd, de meest fijnzinnige kunstkenner van de Hollandse schilderkunst, een man van weergalozes betekenis en de wereldbepaalde en zeer geleerde historicus van Rembrandt.

Dr. Bredius is dood. Alleen de echo van zijn bewondering voor « De Emmaüsgangers » blijft nagalmen in de publicaties van « The Burlington Magazine ».

« De Emmaüsgangers » staat thans geborgen in de kelders van het Boymans Museum te Rotterdam.

Deze korte rappels hebben geen andere bedoeling dan U terug te brengen naar de knelvraag die de meest knellende is in deze bevreedende geschiedenis: « Zijn „De Emmaüsgangers” en „Het Laatste Avondmaal” (eigenlijk wonderen van de schilderkunst), zijn ze van de vervalsende hand van de mythomaan Van Meegeren, of zijn ze — mirabile dictu — de vrucht van een authentiek genie van de XVIIe eeuw? »

Kunstkenners, kunstcritici, lopen tegen elkaar in helse ruzie op, wetenschapsmensen die doeken, ramen en pigmenten scrutereren met alle stralen ter wereld, en chemische analyses koken in de meest-moderne kolven, maken resultaten bekend waarvan de precipitaties willen wijzen in alle richtingen. De steeds welwetende pers kibbelt heen en weer en, stoeiend, breekt of looft. In Elsevier, 24.2.1951, gewaagde Maurice Roelants spottend van een tragi-comedie: « Van Meegeren is een geniale Vermeer-pasticheur. Ik denk aan dat concours,

dat eens aan het pasticheren van Charlie Chaplin werd gewijd. De legende wil dat Chaplin er ook aan deelnam. Hij werd vierde geclasseerd. Drie pasticheurs deden het beter. »

« Sic transit... »

Stafhouder Achille De Gryse, die mij, vererend, onder zijn vrienden telt, geprikkeld door mijn probleem dat zijn nieuwsgierige voelhorens hadden opgevangen, connecteerde zo welwillend Jean Decoen, dat wij samen in het zandige Zoute, aan de « Clos du Silence » in zijn heerlijke villa, werden ontvangen.

Jean Decoen, talentvolle beeldhouwer en schitterend kunstschilder, is de meest vermaarde kunstkenner van oude schilderijen in onze tijd.

Mevrouw Decoen, met verwarmende glimlachende voornaamheid en nobele eenvoud, leidde ons minzaam tot de meester. Het gelaat van Decoen is gesneden uit een patriciërsmedaille. In zijn intelligente ogen flikkert een tint van « lapis lazuli ». Hij is rijp van leeftijd, bedaard en gedegen. Hij wasemt kalmte en reflectie uit. De snit van de handen is edel, met soepele vingers die de kunstenaar verraden.

Op een der wanden van zijn heerlijke living onder tal van schilderijen, prijkt een Vermeer van Delft.

En Jean Decoen sprak over Vermeer, met de gloed van een Louis Gillet, de fijne Franse kunstcriticus, die ik niet nalaten kan te citeren:

« Cet art est fait d'abord d'une noblesse de silence. La vie s'y exprime sans gestes, en attitudes neutres, d'une telle simplicité et d'une telle signification, que chaque figure semble créée pour ce qu'elle fait, et demeurer ainsi pour toute l'éternité. C'est ensuite une beauté d'atmosphère et de ton, une modulation de valeurs, une gamme tellement limpide et tellement exacte, que toute autre peinture, auprès de celle-là, s'écroule et révèle une faiblesse. La lumière blanche, le véritable jour solaire dans ce qu'il a de plus touchant et de plus positif, cette pure joie du regard est tout l'enchantement de Vermeer. Aucune altération, aucune métamorphose des objets et du ton: rien que cette enveloppe déliée, ce fluide incolore qui nuance toutes choses, les perle et les argente. Vermeer était l'âme la plus mélodieuse de sa race, un de ces coeurs d'artistes les plus purs, les plus délicatement émus. Tout lui était art et musique. Dans ce praticien irréprochable semble revivre l'âme des potiers de son pays. Cet éclat de faïence des intérieurs de Hollande, ces carreaux de blanc laiteux à dessins de bleu tendre, ce décor ingénieux des vaiselles de Delft, tel est le charme inspirateur des tableaux de Vermeer. De là cette pâte onctueuse prodigieusement diversifiée, tantôt lisse, tantôt grenue, raboteuse, la plus « plastique » qui existe et la plus exercée à rendre les substances différentes des objets et des corps. De là cette géométrie toute particulière, ce goût des perspectives hautes, des intersections nettes, cette division inédite de l'espace qui font le rythme original de chacun de ses tableaux. Ce point de vue de l'arabesque, de la « tache » décorative, voilà l'idéalisme personnel de Vermeer, la part d'invention dont il relève ses ouvrages. Il observe le réel avec autant d'amour que Metsu; il met quelquefois dans le geste d'une laitière autant de sérieux et de grandeur que Millet. Et cependant il compose avec autant de liberté que s'il traitait un ornement. C'est ce qui donne à ses peintures ce je ne sais quoi de lointain, ce charme voyageur qu'expriment si souvent chez lui les cartes et les mappemondes, ce goût de « l'art pour l'art » que les céramistes de Delft avaient emprunté à l'Orient et qui met encore aujourd'hui dans toute maison hollandaise un parfum du Japon. »

De fijn-gevoelige Jean Decoen, die Vermeers kunst met de ogen van de estheet, in al haar lichteffecten en kleurschakeringen zielseigen heeft gemaakt in het geestelijk begrip dat zijn gemoed van kunstminnaar heeft gefilterd, is de man die met «De Emmaïsgangers» en «Het Laatste Avondmaal» dagen lang in het nauwste aanschijn heeft geleefd, wanneer de beide doeken hem voor de reiniging werden toevertrouwd.

Het doet zo rijkelijk-warm aan te horen dat de twee wonderlijke schilderijen zielsbewust door hem voor echte meesterwerken van de XVIIe eeuw worden geproclameerd. Aan zijn diepgrondige, zielsechte gewetens-overtuiging ontsnapt men niet. Niemand. Tenzij Prof. Coremans.

De demonstratie van Jean Decoen op reproducties en macrografieën, op craquelures en pigmenten, op echte

en bedrieglijke materialiteitsprelevementen is in het stille dode woord van een spreekbeurt niet te doen.

Het is te zien, te begrijpen en te geloven.

Stafhouder De Gryse en ikzelf verlieten het Zoute, de zon in het hart, Paulus op de weg naar Damascus. Het licht leefde in ons.

Meester Hans Michiels, de enthousiaste waardering van uw toehoorders voor uw prachtige conferentie is een eerste beloning, die U zo goed heeft verdiend. Een tweede wordt U beloofd: stafhouder De Gryse en ikzelf brengen u eerstdaags bij de hand, tot de geleerde, overtuigde Jean Decoen. Hij zal U nog meer vertellen over wat U zo rijkelijk in uw spreekbeurt heeft verkondigd.

Zo zei Pascal (Pensées XI - 7): «Il y aurait trop d'obscurité, si la vérité n'avait pas des marques visibles.»

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

Rede van Mr Georges GHEYSEN, voorzitter van de Conferentie

Biezonder eervol acht ik het deze plechtige openingsvergadering te mogen voorzitten en U in naam van de Conferentie te mogen verwelkomen.

Al verlopen de jaarlijks zich opvolgende openingsvergaderingen volgens een geijkt sjabloon, toch dient deze vorm slechts om de geest van de Conferentie te veruitwendigen en deze geest beoogt de verrijking zowel van de leden van de Conferentie ut singuli als van de Conferentie als gemeenschap in en buiten het rechtsleven.

De draad die in deze Conferentie doorloopt sedert haar stichting in 1928, kreeg wellicht het zilver van de traditie maar behoudt haar trekkracht. Mag ik zeggen dat deze draad bij iedere openingsvergadering opnieuw wordt aangespannen?

Mijnheer de Stafhouder,

U begroet ik in de eerste plaats.

U is een uitnemend Stafhouder omdat Uw Stafhouder-zijn wordt gedragen door Uw hoge gaven als advocaat en als mens.

De algemene erkenning van Uw gaven vond wel haar meest duidelijke uitdrukking in het feit dat Uw confraters U reeds tweemaal tot hun vrij gekozen voorman hebben genomen.

Zowel in wat U ex-tempore als na overweging voordraagt, schittert Uw flitsend intellect en U komt net op tijd om de reeds wegschietende gedachte in een sterke woordkeuze te ondervangen.

Uw optreden is bovendien dooraderd met een fijn-nervig gevoel en niets van wat de Uwen raakt, ontgaat U.

Het is de Voorzitter van de Conferentie gegund af en toe met U een klein terzijde te hebben en zo ken ik Uw gestadige bezorgdheid om de Conferentie.

Artikel 8 van de statuten van deze Conferentie bepaalt dat de Stafhouder van rechtwege Ere-Voorzitter is van de Conferentie. Zonder enige academische overdrijving zeg ik U dat het ons een eer is U als Ere-Voorzitter te hebben en meteen dank ik U om wat U dag aan dag voor ons doet.

Zeer Geachte Vergadering,

Op deze plechtige openingszitting ontbreekt Mr. John Collard, die pas sedert 17 september te Oostende tot Voorzitter van de Federatie van de Belgische Advocaten was gekozen. U hebt allen zijn overlijden vernomen.

Reeds op 20 september, drie dagen na zijn verkiezing,

schreef hij mij dat hij bij ons zou zijn, hier te Kortrijk, op vandaag.

Mij komt voor de geest de rijzige gestalte van een man uit wie een opborrelend dynamisme, een oeverloze vitaliteit en een Luikse vurigheid naar voor kwam.

In gedachten ga ik terug naar die 17e september te Oostende en op dit ogenblik hoor ik opnieuw hoe hij ons in zijn maiden-speech in het Nederlands toesprak en ons beloofde zich met de totale gave van zichzelf in te zetten.

Hij stierf toen hij terugkwam van de eerste vergadering van het bureau van het Verbond.

Het was hem niet gegeven zijn actieplan uit te werken, maar zijn belofte werd in een desolate en mistige herfstnacht op een ontzettend-pijnlijke wijze waar gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter De Gryse,

Uw mandaat als Voorzitter van het Verbond nam een einde door het verloop van de statutair voorziene termijn van twee jaar.

Wegens het overlijden van Uw betreurde opvolger blijft U het Voorzitterschap van het Verbond van de Belgische advocaten waarnemen.

U hebt, zoals verwacht, op de meest sprekende wijze bewezen dat U de klasse en de allure bezat van een heel groot Voorzitter.

Het hoort dat in de eerste plaats in deze balie U hierom dank wordt gezegd, want niet alleen stond U onvermoeid in dienst van alle advocaten, maar zonder twijfel heeft Uw persoonlijkheid voor een groot deel bijgedragen tot het prestige dat onze Balie geniet.

Enorm is Uw werkkraft, en zeer verscheiden zijn de gebieden waarnaar Uw geestelijke belangstelling uitgaat.

Uit Uw optreden in en buiten het Paleis, spreekt zowel de zelfverzekering van wie de hiertoe onmisbare diepgang bezit, als tevens de delicatessie die zo essentieel bij U hoort.

Mijnheer de Procureur-Generaal,

Met de achtung en eerbied die wij Uw hoog ambt toedragen, heten wij U welkom.

Ik doe aan deze deferentie geen afbreuk wanneer ik zeg dat ik uit Uw toezegging kon afleiden dat U volgaarne naar Kortrijk komt en dat U het verleden jaar, bij Uw eerste aanwezigheid, hier best hebt gevonden.

Ik weet niet vanaf de hoeveelste keer er van traditie mag gesproken worden, maar ik ben ervan overtuigd dat wij U voortaan ieder jaar zullen mogen begroeten, zodat ik Uw aanwezigheid van vandaag minstens een begin van traditie mag noemen.

Doorheen het ontzag van Uw ambt, dat in U een zo uitmuntende bekleder vond, schittert ook Uw diepgaande rechtskennis.

In Uw publicaties gaat de degelijkheid van het betoog gepaard met een scherpe en rake formulering.

De bedachtzaamheid van onze tegenstrever wordt ten zeerste gestimuleerd wanneer wij in besluiten naar Uw vroegere adviezen en huidige publicaties verwijzen.

Mijnheer de Bevelhebber van de Provincie West-Vlaanderen,

Veel zou er te zeggen zij over de gelijkenissen die bestaan tussen de militaire tactiek en het juridisch debat.

Zeker is het dat een nauwgezette voorbereiding maar ook de onmiddellijke reflex bij elke afwijking van het voorziene schema, zowel bij U als bij ons een grote rol spelen.

Prompt hebt U onze uitnodiging aanvaard.

Uw aanwezigheid vereert ons ten zeerste.

Mijnheer de Voorzitter van deze Rechtbank,

Het is steeds een waar genoegen U op de openingsvergadering te begroeten, want U draagt de Conferentie in het hart.

De behandeling van de delicate conflicten waarmee U in aanraking komt, gebeurt meestal sine strepitu forensi.

U aanhoort de vermoeide partners van een gehavend en veelal reeds opgetrokken huwelijk. U bezit een enorme mensenkennis. Spijt dit aanhoren van krakelende echtgenoten, vindt men bij U de rust terug van wie met milde gedachten omgaat — en in Uw serene beslissingen is Uw diep psychologisch doorzicht neergelegd.

Mijnheer de Procureur des Konings,

Zeer kies is Uw zending.

U kent de woorden van Georges Duhamel: « La justice discutée n'est pas la justice civile ».

U dwingt enerzijds de behoedzaamheid voor de gemeenschap en voor ieder individu van deze gemeenschap en anderzijds raakt U het begrijpen van de menselijke deernis.

Omdat U aan deze beide facetten de juiste belichting weet te geven en omdat U uw ambt opluistert door de zo voortreffelijke hoedanigheden, die de Uwe zijn, dank ik U oprecht om Uw aanwezigheid.

Mijnheer de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel,

Dit is Uw zittingszaal.

Ik dank U omdat U hier zijt en niet alleen omdat U vandaag uitdrukkelijk een bevoegdheid *ratione loci* verzaakt, maar ook omdat U zowel aan gene zijde als aan deze zijde van de balie een scherp en zo zeer begrijpend behoort te zijn.

De Conferentie mocht U regelmatig begroeten. Wij zijn zeer gevoelig voor deze gewoonte die nu voor eenmaal geen handsgewoonte is.

Mijnheer de Raadsheer De Witte,

Biezonder aangenaam is het U hier te kunnen begroeten in dit gerechtgebouw waar U bij allen, een zo goede herinnering hebt nagelaten.

Heren Magistraten van de zetel en van het Parket, Dagelijks ontmoeten wij U in dit paleis, verschijnen wij voor Uw zetel of komen wij aan Uw kabinet aankloppen.

Wij kunnen U soms irriteren wanneer Uw rol wordt

overhoop gegooid of wanneer een uitstel wordt gevraagd en dies meer. Maar U begrijpt ons.

De juiste verhouding tussen magistratuur en advocatuur, zoals ze aan deze Rechtbank op een natuurlijke wijze tot uiting komt, met wederzijds begrip en achting, is zo eigen dat veel buitenstaanders ze niet kunnen begripen.

De Conferentie stelt het zeer op prijs U op deze openingsvergadering te begroeten.

Mijnheer de Referendaris van de Rechtbank van Koophandel, een biezonder woord voor U.

U behoort tot de oude getrouwen van de Conferentie. U omgeeft een aura van uitstralende stuwkracht. Veel hebt U ons reeds geleerd.

Mag ik mij ertoe beperken te zeggen dat U er ons dwingend aan herinnert dat wij de scherpslippers van de taal moeten zijn.

Het nalezen van Uw vonnissen geeft het genoegen naast Uw subtiele rechtskennis, de nuances van Uw dialectische geest te kunnen volgen.

Wanneer wij in rechte bezwijken houdt Uw vonnis ook een balsem van vertroosting in: het wordt ons medegedeeld met de unieke taalvaardigheid en de hoofse zwier die U zo zeer kenmerkt.

Mr. Leopold Gillon,

Doorheen de banden van de confraterniteit begroet ik U als bestendig afgevaardigde van de Provincie West-Vlaanderen.

Zeer aanzienlijk is Uw aandeel aan de luister van onze provincie, aan de luister in de provincie van deze stad, en aan de luister die van dit gerechtsgebouw uitgaat.

Mijnheer de Eerste Schepen en confrater De Jaegere, U vertegenwoordigt de aediles van deze stad.

Reeds meer dan eens hebt U aan de Conferentie het tijdelijk gebruik van Uw stadhuis afgestaan. De Conferentie verheugt zich op haar beurt U te kunnen ontvangen.

Het is goed te Kortrijk te wonen. Uw bijdrage hiertoe is zeer voornaam.

Mijnheer de Stafhouder Waterblee,

U zijt een zeer welgekomen gast. U weet dat U al onze sympathie hebt. Dat U bovendien de weerbaarheid behoudt van een jongere, maakt Uw aanwezigheid des te aangenaamer.

Mijnheer de Stafhouder Victor,

Dat U hier zijt is zo vanzelfsprekend omdat U vriend van den huize geworden zijt.

Uw Rechtskundig weekblad is zijn dertigste jaargang ingelopen. Wij feliciteren U hierom en wij zijn fier U tot vriend te hebben omdat Uw naam niet kan losgemaakt worden van zoveel verwezenlijkingen die ons, Vlamingen, toelieten ons eigen genie tot uitdrukking te brengen.

Meester Hugo Van Eecke, Vertegenwoordiger van het Journal des Tribunaux,

Zeer fijn was de attentie van de hoofdredacteur van het Journal, die U heeft gedelegeerd. Ik heet U hartelijk welkom.

Waarde Confrater Voorzitters en afgevaardigden van de Vlaamse Conferenties,

Uw aanwezigheid is het bewijs van de vitaliteit van de Vlaamse Conferenties.

De gastvrijheid tussen onze Conferenties is wel de veruiterlijking van onze gemeenschappelijke betrachtingen.

Mes chers Confrères Présidents et délégués des Conférences d'expression française,

Je vous souhaite cordialement la bienvenue.

Cette audience de rentrée est une occasion unique pour renouer les liens de confraternité et d'amitié entre nos Conférences et entre nos Barreaux.

Waarde Confraters,

U hoeft ik niet te verwelkomen want U zijt de Conferentie zelf en ik spreek in Uw naam.

Indien deze Conferentie geworden is wat ze thans is, dan is dit trouwens te danken aan de volgehouden inspanningen van zovelen onder U. Dat U in groten getale aanwezig zijt, doet mij oprecht genoegen.

Ik stel het zeer op prijs hier hulde te brengen aan het begeesterend en actief beleid van Mr. Michel Albers, mijn voorganger als Voorzitter van deze Conferentie.

Mijnheer de Hoofdgriffier, Mijnheer de Leidend-Griffier van de rechtbank van koophandel, Mijnheer de Secretaris van het Parket, Heren Griffiers,

De Conferentie verheugt zich om Uw belangstelling.

Zij schat naar waarde de uitstekende en nauwgezette diensten die U en Uw medewerkers vervullen.

Mijn waarde confrater,

Mr. Hans Michiels,

Uw rondgaande blik heeft reeds vanaf het begin van deze vergadering bemerkt hoe uitgelezen Uw auditorium is.

Maar U zijt jong advocaat en U staat graag in de aanval.

U behaalde een schitterende tweede plaats in de pleitwedstrijd uitgeschreven door het Verbond van de Belgische advocaten.

Uw talent werd ook hier aan de balie opgemerkt.

U spreekt over Han en Meegeren, de alchimist van Roquebrune, de man die de coryfeeën van de kunst-kritiek te schande stelde.

Cui mille sunt artes, mille sunt fraudes, heeft Horatius gezegd en dit is wel zeer toepasselijk op Van Meegeren.

Graag vernemen wij meer over de wisselwerking van ars en fraus.

Meester Michiels, U hebt het woord.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 23 maart 1966.

Voorzitter: M. Louveaux.

Raadsheer-verslaggever: M. Delahaye.

Advocaat-generaal: M. Dumon.

Inkomstenbelastingen. — Vergoeding voor arbeidsongeval. — Ten bedrage van ten minste 80 % van de verloren bruto-bezoldiging. — Geen belastingvrijdom. — Ten minste 80 %. — Te berekenen op het herstel, niet op het verlies.

De schadevergoedingen die aan het slachtoffer van een arbeidsongeval worden uitbetaald, genieten geen belastingvrijdom, wanneer het bedrag ervan ten minste 80 % van de verloren bruto-bezoldiging vertegenwoordigt.

De termen « van ten minste 80 % » in art. 29, paragraaf 4 van de gecoördineerde wetten op de inkomstenbelastingen, bedoelen het herstel van de verloren bezoldigingen en niet het verlies van bezoldiging.

Van Roy t/ Belgische Staat (Minister van Financiën).

Gelet op het bestreden arrest, op 6 februari 1964 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 29, paragraaf 4, van de gecoördineerde wetten betreffende de inkomstenbelastingen, doordat het bestreden arrest beslist dat de vergoedingen, verleend in uitvoering van de wetgeving betreffende het herstel van de schade, voortspruitend uit arbeidsongevallen, geen belastingvrijdom genieten tegenover de bedrijfsbelasting wanneer hun bedrag ten minste 80 ten honderd van de verloren brutobezoldiging vertegenwoordigt en 1) daartoe beschouwt dat het argument afgeleid uit sociale overwegingen en menslievendheid, waarop al de parlementaire documenten wezen als zijnde van overwegend belang ten opzichte van de vrijstelling voorzien door voormeld artikel 29, paragraaf 4, vreemd

aan het geval waren, 2) geen rekening houdt met twee steekhoudende argumenten, ten deze de beredenering uit het ongerijmde en de uitbreiding van belastingvrijdom, 3) evenmin rekening houdt met bijkomende argumenten welke voortvloeien uit de parlementaire documenten a) die bepalen wat door loon van een aan de arbeid blijvende arbeider dient verstaan te worden, loon dat het basiselement vormt waarmede de vergoedingen, uitgekeerd wegens arbeidsongevallen, worden vergeleken, b) in dewelke de wetgever bovendien zijn juiste bedoeling toegelicht heeft met een cijfervoorbeeld:

Overwegende dat het arrest, na te hebben vastgesteld dat de schadevergoedingen, die aan eiser voor een arbeidsongeval uitbetaald werden, berekend werden op grond van een herstel a rato van 100 t.h. van het geleden verlies, wettelijk beslist dat voornoemd artikel 29, paragraaf 4, dient uitgelegd te worden in die zin dat die vergoedingen geen belastingvrijdom genieten wanneer hun bedrag ten minste 80 ten honderd van de verloren bruto-bezoldiging vertegenwoordigt;

Overwegende dat uit de tekst van voormeld artikel 20, paragraaf 4, zoals het door de parlementaire voorbereiding toegelicht werd, blijkt dat naar de mening van de wetgever, de termen « van ten minste 80 ten honderd » het herstel bedoelen van de verloren bezoldigingen en niet het verlies van bezoldiging;

Overwegende dat eiser voor het overige, in zover hij beweert dat de beslissing niet regelmatig zou gemotiveerd zijn, de wetsbepaling niet aanduidt die zou geschonden geweest zijn;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om deze redenen:

Verwerp de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 15 april 1966.

Voorzitter : M. Rutsaert.
Raadsheer-verslaggever : M. Wauters.
Advocaat-generaal : M. Dumon.
Advocaten : Mrs. De Bruyn en Struye.

1. Sociale verzekeringen - R.M.Z. — Bezoldiging. — Begrip. 2. Sociale verzekeringen - R.M.Z. — Bezoldiging. — Vrijgevigheid. — Begrip.

1. In de zin van de artikelen 3 van de B.W. van 28 december 1944, en 1, 2 en 5 van het besluit van de Regent van 16 januari 1945 is geen «bezoldiging» een voordeel dat de werkgever vrijwillig aan de werknemer verleent en waarvan deze laatste de toekenning voor de rechter niet kan eisen.
2. Uit de vaststelling, enerzijds dat het door de werkgever eenzijdig opgestelde reglement bepaalt dat de productiviteitspremie een voordeel is dat door het bedrijf uitsluitend als een vrijgevigheid aan de werknemer wordt toegekend, en, anderzijds, dat de betaling van deze premie, in werkelijkheid, dit karakter wel vertoont, omdat a) de toekenning ervan uit geen enkele verplichting of verbintenis vanwege de werkgever spruit; b) de premie volstrekt afgescheiden blijft van de bezoldiging, waarvan zij het contractueel karakter niet draagt; c) zij een aanmoediging blijft tot, en een deelneming in de vooruitgang van de productiviteit; d) zij kan geschorst of gewijzigd worden door een eenzijdige beslissing van de beheerraad van de werkgever, leidt de rechter wettelijk af dat gezegde premie een «vrijgevigheid» is die geen deel uitmaakt van de bezoldiging in de zin van de artikelen 3 van de B.W. van 28 december 1944, en 1, 2 en 5 van het besluit van de Regent van 16 januari 1945.

R.M.Z. t/ N.V. Het Klaverblad.

Gelet op het bestreden vonnis op 6 december 1963 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Tongeren :

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 2 en 3 van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid van de arbeiders (voormeld artikel 1 gewijzigd door artikel 1 van de wet van 27 maart 1951 en door artikel 1 van de wet van 14 juli 1951, en voormeld artikel 3 gewijzigd door artikel 2 van de wet van 27 maart 1951, door artikel 2 van het koninklijk besluit van 16 februari 1952, door de artikelen 1, 2 en 3 van de wet van 29 december 1952 en door artikel 1 van de wet van 14 juli 1955), 1, 2 en 5 van het besluit van de Regent van 16 januari 1945 betreffende de werking van de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid (dit artikel 1 gewijzigd door artikel 1 van het koninklijk besluit van 12 juli 1952 en door artikel 1 van het koninklijk besluit van 15 juni 1953, voormeld artikel 2 gewijzigd door artikel 1 van het koninklijk besluit van 21 maart 1953, en voormeld artikel 5 gewijzigd door artikel 2 van het koninklijk besluit van 15 juni 1953), 1 en 7 van het koninklijk besluit van 12 november 1952 betreffende de vereenvoudiging van de documenten waarvan het bijhouden door de sociale wetgeving opgelegd is (voormelde artikelen 1 en 7 gewijzigd, respectievelijk door de artikelen 1 en 3 van het koninklijk besluit van 14 oktober 1953), 1 van de wet van 10 maart 1900 op

de arbeidsovereenkomst, 1107, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet;

Doordat het bestreden vonnis weigert aan de productiviteitspremies welke verweerster aan haar personeel heeft betaald, het karakter toe te kennen van bezoldiging die aanleiding geeft tot inning van de bijdragen voor maatschappelijke zekerheid, om de redenen dat door «bezoldiging» moet verstaan worden, niet alleen het normale loon of de normale wedde, doch ook al de buitengewone toelagen aan de werknemers toegekend, voor zover zij een periodiek karakter dragen, niet afhankelijk zijn van toevallige verschijnselen, en toegekend worden krachtens een arbeidsovereenkomst, een beraadslaging, een reglement of zelfs een bestendig gebruik; dat in casu de bedoelde productiviteitspremie niet alleen berekend wordt volgens de werkelijk ge-presteerde werkuren doch ook volgens het productieresultaat; dat het productieresultaat, tot op zekere hoogte, een «toevallig verschijnsel» is, en afhankelijk kan zijn van factoren die vreemd zijn aan de onderneming en de prestaties van haar personeel; dat aan deze productiviteitspremie niet «a priori» een periodiek karakter kan toegeschreven worden en de toekenning ervan niet noodzakelijk een bestendig gebruik moet worden; dat het «reglement van de productiviteitspremie», door appellante (hier verweerster) opgesteld, uitdrukkelijk bepaalt dat deze premie een voordele is dat door de onderneming geheel als vrijgevigheid aan de werknemer wordt toegekend; dat het karakter van vrijgevigheid uitvoerig wordt toegelicht door de volgende bepalingen: de deelneming spruit niet voort uit enige verplichting of verbintenis vanwege de naamloze vennootschap Mouterij «Het Klaverblad»; zij is volstrekt afgescheiden van de bezoldiging, waarvan zij het contractueel karakter niet draagt; zij blijft een aanmoediging tot en een deelneming in de vooruitgang van de productiviteit; zij mag niet gevoegd worden bij de bezoldigingen om de basis vast te leggen van de vergoedingen voor arbeidsongevallen, ziekte, pensioen, en dergelijke; zij kan geschorst of gewijzigd worden ingevolge een (eenzijdige) beslissing van de beheerraad; dat uit hetgeen voorafgaat blijkt dat de omstreden productiviteitspremie inderdaad als een vrijgevigheid moet aangezien worden;

Terwijl de bezoldigingen, waarop wettelijk de bijdragen voor de maatschappelijke zekerheid worden geïnd, benevens het eigenlijke loon, alle andere voordelen omvatten welke aan de werknemers worden toegekend krachtens een arbeidsovereenkomst, een beraadslaging, een reglement of een bestendig gebruik, wat de wijze van toekenning daarvan ook zij en al waren zij zelfs afhankelijk van toevallige verschijnselen; en terwijl noch de reglementaire stipulaties, noch de feitelijke omstandigheden, waarop de hierboven aangehaalde gronden zich beroepen, het mogelijk maken als vrijgevigheid te beschouwen de productiviteitspremiën die verweerster regelmatig aan haar personeel betaald heeft krachtens een door haar ingevoerd reglement, en zij evenmin van zulke aard zijn dat zij die premiën het karakter kunnen ontnemen van een bezoldiging welke valt onder de door eiser gevraagde bijdragen voor maatschappelijke zekerheid :

Overwegende dat het vonnis onder meer vaststelt, zonder desbetreffend gecritiseerd te worden, enerzijds, dat het door verweerster eenzijdig opgestelde reglement bepaalt dat de productiviteitspremie een voordeel is dat door het bedrijf uitsluitend als een vrijgevigheid aan de werknemer wordt toegekend, en, anderzijds, dat de betaling van deze premie, in werkelijkheid, dit karakter wel vertoont, omdat a) haar toekenning uit geen enkele verplichting of verbintenis vanwege de vennootschap spruit; b) zij (de premie) volstrekt afge-

scheiden blijft van de bezoldiging, waarvan zij het contractuele karakter niet draagt; c) zij een aanmoediging blijft tot, en een deelneming in de vooruitgang van de productiviteit; d) zij kan geschorst of gewijzigd worden door een eenzijdige beslissing van de beheerraad (van verweerster);

Dat het hieruit wettelijk afleidt dat gezegde premie een « vrijgevigheid » is welke geen deel uitmaakt van de bezoldiging in de zin van de artikelen 3 van de besluitwet van 28 december 1944, en 1, 2 en 5 van het besluit van de Regent van 16 januari 1945;

Dat inderdaad, in de zin van die bepalingen, geen « bezoldiging » is, een voordeel dat de werkgever vrijwillig aan de werknemer verleent en waarvan deze laatste de toekenning voor de rechter niet kan eisen;

Dat uit de vaststellingen van het vonnis volgt dat zulks ten deze het geval is;

Overwegende dat het vonnis derhalve zijn dispositief wettelijk gerechtvaardigd heeft, en dat het middel, in zover het aan het vonnis verwijt de productiviteitspremiën uit de bezoldiging uitgesloten te hebben omdat zij afhankelijk zouden zijn van toevallige verschijnselen, tegen een overtuigende reden van het vonnis gericht is;

Dat het middel deels naar recht faalt en deels niet ontvankelijk is;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiser in de kosten.

RAAD VAN STATE

7e Kamer. — 2 maart 1966.

Voorzitter : M. Declaire.

Raadsheren : M.M. Smolders en Vermeulen.

Auditeur : M. Vliebergh.

Handeling vatbaar voor beroep. — Militaire tuchtstraf.

Aangelegenheden van louter militaire tucht, zoals de tuchtstraf van zes dagen arrest, kunnen, in tegenstelling met tuchtmaatregelen, niet het voorwerp uitmaken van een beroep tot nietigverklaring omdat zij niet kunnen beschouwd worden als administratieve rechtshandeling in de zin bepaald door artikel 9 van de wet van 23 december 1946.

De Graeve t/ Belgische Staat (Minister van Landsverdediging).

Arrest nr. 11.671.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de straf van zes dagen arrest die aan verzoeker, adjudant beroepsonderofficier bij de Veldartillerie, door zijn korpsverste, op 13 maart 1964 werd opgelegd;

Overwegende dat de tegenpartij voorhoudt dat verzoeker, in zover hij zijn beroep richt tegen deze tuchtstraf, een akte bestrijdt die niet voor vernietiging vatbaar is;

Overwegende dat aangelegenheden van louter militaire tucht, zoals tuchtstraffen, in tegenstelling met tuchtmaatregelen, inderdaad het voorwerp niet kunnen uitmaken van een beroep tot nietigverklaring omdat zij niet kunnen worden beschouwd als administratieve akten in de zin bepaald door artikel 9 van de wet van 23 december 1946;

Besluit :

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

12e Kamer A — 9 november 1965.

Voorzitter : M. Rutsaert.

Raadsheren : M.M. Terlinck en Caron.

Advocaat-generaal : M. Vande Vliedt.

Advocaten : Mrs. W. van Orshaegen en X. Ryckmans.

Belastingen. — Akkoord van de belastingplichtige. — Dwaling.

Nadat aanvankelijk een aanslag van ambtswege gevestigd was op een belastbare basis van 270.345 fr., betuigde de belastingplichtige na besprekingen zijn akkoord met een basis van 65.154 fr., maar hij werd niet enkel op dat bedrag belast, maar daarenboven op een niet geboekte meerwinst van 299.443 fr. voor geheime commissielonen, bij toepassing van de artikelen 47 par. 1 en 132 W.I.B.

Al had het Bestuur strikt genomen niet de verplichting de aandacht van de belastingplichtige te vestigen op de toepassing van de artikelen 47 en 132, toch moet in dit speciaal geval het akkoord als nietig wegens dwaling worden beschouwd, want niet alleen blijkt niet dat de belastingplichtige kennis had van een noot betreffende de commissies, noot die aangebracht was op het stuk waarop de berekeningen waren gemaakt, maar bovendien was het aanwankelijke, betwiste bedrag van 270.345 fr. aangemerkt als tevens vatbaar voor de aanslag op commissielonen en was de inspecteur van mening dat de bijzondere aanslag niet op het bedrag van 299.443 fr. mocht worden gevestigd.

N.V. Etablissements Albrecht t./ Belgische Staat.

Gezien :

1) de beslissing terzake geveld op 1 oktober 1964 door de directeur der directe belastingen te Antwerpen II (st. 2) en aan verhaalster betekend door een bij de post aangetekende zending van zelfde dag (st. 7 en 8) ;

2) het verhaal tegen deze beslissing ter griffie van dit Hof neergelegd op 10 november 1964 samen met het origineel van de aanzegging ervan aan de directeur voormeld ;

3) de conclusies der partijen ;

I. Ten aanzien van de ontvankelijkheid :

Overwegende dat het verhaal, regelmatig naar vorm, binnen de wettelijke termijn werd ingesteld ;

II. Ten gronde :

Overwegende dat de bestreden aanslag de aanslag is in de vennootschapsbelasting ten laste van verhaalster gelegd in het kantoor der belastingen te Borgerhout (2) onder artikel 480.023 van dienstjaar 1964, navordering 1963 (st. 27) ;

Overwegende dat na het bericht van aanslag van ambtswege van 4 februari 1964 (st. 21) waarbij een belastbare basis was voorzien van 270.345 frank er besprekingen werden gevoerd met als gevolg dat de belastbare basis door het beheer werd teruggebracht op 65.154 frank (st. 23) ;

Dat verhaalster haar akkoord betuigde met die basis (st. 24) ;

Overwegende dat niet uit het aanslagbiljet (st. 27) maar uit de thans voorgelegde aanslagnota (st. 26) blijkt dat verhaalster in de vennootschapsbelasting niet enkel belast werd op de voormelde basis van 65.154 frank maar dat zij daarenboven aangeslagen werd op een niet ge-

boekte meerwinst van 299.443 frank weerhouden als geheime commissielonen, die bij toepassing van artikelen 47 par. 1 en 132 W.I.B. in de belastbare grondslag zijn opgenomen tegen een aanslagvoet van 20 % ; Dat het alzo te verklaren is dat de betalen belasting op de vermelde basis van 65.154 frank, 90.296 frank bedraagt (st. 27) ;

1) Overwegende dat verhaalster de geldigheid van het door haar gegeven akkoord betwist ; Dat het Beheer voorhoudt dat het bij de onderhandelingen die leidden tot bedoeld akkoord, niet verplicht was aan verhaalster al de gevolgen op fiscaal gebied van het aangenomen winstcijfer bekend te maken en meer bepaald verhaalster's aandacht te vestigen op de toepassing van artikelen 47 par. 1 en 132 W.I.B. ;

Overwegende dat, strikt gesproken, het Beheer deze verplichting niet had, vermits moet geacht worden dat verhaalster de wetteksten kende die op haar geval van toepassing waren en dienvolgens de gevolgen van haar akkoord moest kunnen voorzien ;

Overwegende echter dat in dit speciaal geval, het Beheer, opdat het akkoord zou kunnen aangezien worden als te goeder trouw gegeven, had moeten de aandacht trekken van verhaalster op het feit dat, zo de belastbare basis 65.154 frank bedroeg, de speciale aanslag op de zogenaamde geheime commissielonen zou berekend worden op een bedrag van 299.443 frank ;

Overwegende dat de Staat hier niet uitdrukkelijk stelling neemt ;

Dat hij als stelling aanneemt dat hij tot dergelijke mededeling aangaande de toepassing van de wet op de geheime commissielonen niet gehouden was ;

Overwegende dat verhaalster stellig staande houdt dat haar niets dienaangaande werd medegedeeld en dat alleen sprake is geweest van het bedrag van 65.154 frank dat als de enige belastbare stof werd beschouwd (concl. blad 2) ;

Overwegende weliswaar dat het stuk 23 waarop de uiteindelijke berekeningen werden gemaakt op 20 februari 1964 door de verificateur in N.B. vermeldt : « geheime commissielonen in te kohieren : 299.443 frank » ; Dat niet bewezen is dat dit stuk als zodanig, met de N.B., aan verhaalster's vertegenwoordigers werd vertoond ;

Overwegende dat uit dit alles voortvloeit dat er minstens twijfel bestaat dat verhaalster in kennis werd gesteld met de wijze waarop het Beheer de speciale aanslag op de geheime commissielonen ging berekenen ;

Overwegende dat in dit speciaal geval het Beheer des te meer zijn voornemen had moeten bekend maken daar het bericht van aanslag van ambtswege (st. 21), dat een belastbare basis van 270.345 frank opgaf, uitdrukkelijk vermeldde « dit bedrag is tevens onderehevig aan de bijzondere aanslag van 20 % op de geheime commissielonen » ;

Dat, gezien door de onderhandelingen deze eerste basis van 270.345 frank teruggebracht werd op 65.154 frank (vergelijk de berekeningen st. 21 en 23), verhaalster de overtuiging moest hebben dat de bijzondere aanslag eveneens op deze nieuwe basis zou worden gevestigd ; Dat dit te meer het geval moet zijn daar de inspecteur in zijn verslag (st. 9, verso) de mening uit dat de bijzondere aanslag dient gevestigd op de verborgen winsten (ter zake 65.154 fr.) maar niet op de verborgen ontvangsten (ter zake 299.443 fr.), en dat volgens hem de aanspraak van verhaalster gegrond was ;

Overwegende dat de aanslag van ambtswege, uitsluitend op akkoord gevestigd, dienvolgens als willekeurig moet worden beschouwd vermits het akkoord nietig is als aangedaan door wilsgebrek of dwaling tenzij de Staat buiten het akkoord om de geldigheid van de aanslag zou bewijzen ;

2) Overwegende dat de meerwinst, die als basis diende tot de berekening van een belastbare netto-winst van 65.154 frank en een bedrag van 299.443 frank aan zogenaamde geheime commissielonen, vastgesteld werd op 504.634 frank (st. 21 en 23) ;

Dat dit bedrag werd bekomen door van een « theoretische ontvangst » van 3.962.644 frank de aangegeven ontvangsten ad 3.458.010 frank af te trekken (st. 20) ;

Overwegende dat deze theoretische ontvangst werd berekend op een reeks van forfaitaire bruto-winst coëfficiënten (st.20) die in het bericht van aanslag van ambtswege (st. 21) worden vermeld als « aangegeven door soortgelijke schatplichtigen », waarover geen enkel element in het dossier is te vinden ;

Overwegende dan ook, dat, gezien het verval van het akkoord, het Hof over geen enkel objectief element beschikt om de regelmatigheid van de taksatie na te gaan ;

Om deze redenen :

Het Hof,

Rechtdoende op tegenspraak ;

Gehoord in openbare terechtzitting het verslag van Raadsheer Terlinck en het eensluidend advies van Advocaat-Generaal Vande Vliedt ;

Ontvangt het verhaal ;

Vernietigt de bestreden aanslag als onregelmatig gevestigd ;

Veroordeelt de Belgische Staat, Departement van Financiën, aan verhaalster terug te betalen alle sommen die zouden zijn geïnd op deze aanslag, en dit met de moratoire intresten overeenkomstig artikel 308 W.I.B. ;

Verwijst de Belgische Staat, Departement van Financiën in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE GENT (Kamer van Inbeschuldigingstelling)

5 oktober 1966.

Voorzitter : Mr. Santenaire.

Raadsheren : M.M. De Clercq en Struye de Swielande.
Substituut-Procureur-generaal : Mr. Vandermeersch.

Advocaat : Mr. W. Deckmijn (Brugge).

Jeugdbescherming. — Gerechtelijk strafonderzoek. — Gevorderd vóór 1 september 1965. — Verdachte min dan 18 jaar oud. — Regeling van de procedure. — Onbevoegdheid « ratione materiae » van de correctionele rechtbank. — Beschikking van het onderzoeksrecht. — Ontlasting van de onderzoeksrechter.

Wanneer een gerechtelijk strafonderzoek werd gevorderd voor de datum waarop de wet van 8 april 1965 in werking trad (1 september 1966) tegen een verdachte die min dan 18 jaar oud was op het ogenblik waarop het wanbedrijf door hem gepleegd werd, en de raadkamer of de kamer van inbeschuldigingstelling na voormelde datum de procedure moet regelen, bij het einde van het onderzoek, moet de onderzoeksrechter van het onderzoek worden ontlast, daar de correctionele rechtbank niet meer bevoegd is om van de zaak kennis te nemen.

Openbaar Ministerie t./ V.

Op het verslag van de heer Vandermeersch, Substituut-procureur-generaal uitgebracht in het Nederlands in de zaak van : N...

Gezien, de processtukken waarvan lezing is gegeven door de griffier in het bijwezen van bovengenoemde

magistraat, benevens dezes geschreven en ondertekende vordering luidende als volgt :

De Procureur-generaal bij het Hof van beroep te Gent,

Gezien de stukken van de strafrechtspleging ten laste van :

N...

verdacht van :

A. ...

B. ... (zonder belang ter zake)

Gelet op de beschikking van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge van 21 juni 1966 waarbij verklaard werd dat er geen aanleiding is tot vervolging ;

Gelet op het hoger beroep tegen voormelde beschikking ingesteld door de heer procureur des Konings te Brugge op 21 juni 1966 ;

Gelet ... (zonder belang ter zake)

Overwegende dat de verdachte op het ogenblik der feiten min dan 18 jaar oud was ;

Overwegende dat ingevolge artikel 36/4^e van de wet van 8 april 1965 op de jeugdbescherming, in werking getreden op 1 september 1966, de jeugdrechtbank kennis dient te nemen van de vorderingen van het openbaar ministerie ten laste van personen die op het ogenblik van de hen ten laste gelegde feiten de volle leeftijd van achttien jaar niet hadden bereikt ;

Overwegende dat artikel 92 van voormelde wet de bevoegdheid van de onderzoeksrechter en van het onderzoeksgerecht handhaaft in al de gevallen waar een strafzaak bij deze gerechten reeds aanhangig was vóór de inwerkingtreding van dezelfde wet ;

Overwegend nochtans dat de verdere behandeling van deze strafzaak, in de huidige stand van de rechtspleging, en zonder afbreuk te doen aan de bevoegdheden toegekend aan de jeugdrechtbanken bij artikel 38 van de wet van 8 april 1965, buiten de bevoegdheid valt van de correctionele rechtbank of van het Hof van assisen, in zover deze strafzaak op 1 september 1966 vóór bedoelde gerechten nog niet aanhangig was gemaakt door een rechtstreekse dagvaarding of een regelmatige beschikking gewezen door de raadkamer of de Kamer van inbeschuldigingstelling ;

Overwegende dat ter zake, op 1 september 1966, zodanige beschikking niet was gewezen ;

Gelet op artikelen 36/4^e, 37, 38, 40, 44, 45, 47, 48, 49, 92 en 100 van de wet van 8 april 1965 en het K.B. van 30 juni 1966, zomede op artikelen 13 en 24 van de wet van 15 juni 1935 ;

vordert,

dat het aan het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling behage, de bestreden beschikking te niet te doen en opnieuw wijzende, met eenparigheid van stemmen, te verklaren dat de heer onderzoeksrechter van het onderzoek wordt ontlast en het dossier ter beschikking van het openbaar ministerie zal worden gesteld, ten zulke einde als naar rechte.

Gedaan op het Parket-generaal te Gent,
op 22 september 1966.

Vr. de Procureur-generaal,
(w.g.) *Vandermeersch*.

Gelet op de beschikking van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge dd. 21 juli 1966 waarbij verklaard werd dat er geen aanleiding is tot vervolging ;

Gelet op het tijdig en geldig beroep tegen voormelde beschikking door de heer procureur des Konings te Brugge op 21 juni 1966 ;

Gelet ... (zonder belang ter zake)

Gelet op de schriftelijke vordering van de heer procureur-generaal dd. 22 september 1966 ;

Gehoord de heer Vandermeersch, substituut-procureur-generaal, in zijn vordering ;

Gehoord de verdachte in zijn middelen bijgestaan door Meester W. Deckmyn, advocaat te Brugge ;

— alles in het Nederlands ;

Overnemende de beweegredenen aangehaald in de schriftelijke vordering van 22 september 1966 van de hr. procureur-generaal ;

Om deze redenen :

Het hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling :

Gelet op de wetsbepalingen in de vorenstaande vordering van de Procureur-generaal aangehaald, alsmede op artikel 140 der wet van 18 juni 1869, gewijzigd door artikel 2 der wet van 4 september 1891 ;

Doet de bestreden beschikking teniet, en opnieuw wijzende, met eenparigheid van stemmen :

Verklaart dat de heer onderzoeksrechter van het onderzoek wordt ontlast en het dossier ter beschikking van het openbaar ministerie zal worden gesteld, ten zulke einde als naar rechte.

NOOT : Tegen de verdachte, meer dan zestien doch min dan achttien jaar oud op het ogenblik waarop hij het wanbedrijf had gepleegd, werd voor 1 september 1966 een gerechtelijk strafonderzoek gevorderd dat op voormelde datum nog niet was afgesloten bij een definitief geworden beschikking van de raadkamer of van de Kamer van inbeschuldigingstelling.

Naar luid van artikel 92 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming behouden de gerechten bij dewelke de zaak aanhangig was voor het inwerkingtreden van de wet, hun normale bevoegdheid.

Dit heeft voor gevolg dat de onderzoeksrechter het gerechtelijk strafonderzoek kan voortzetten, zelfs indien dit onderzoek bij hem niet aanhangig werd gemaakt bij toepassing van artikel 12 van de wet van 15 mei 1912, en dat de raadkamer, zomede eventueel de Kamer van inbeschuldigingstelling, al hun bevoegdheden behielden, zowel in verband met de preventieve hechtenis als ten aanzien van de regeling van de procedure wanneer het strafonderzoek is beëindigd.

Gelet op de bepalingen van artikel 127 van het wetboek van strafvordering moet inderdaad worden aanvaard dat een zaak bij de raadkamer aanhangig wordt gemaakt van zodra de procureur des Konings het instellen van een gerechtelijk strafonderzoek heeft gevorderd.

Men kan evenwel bezwaarlijk voorhouden dat zodanige vordering meteen de zaak aanhangig maakte vóór de correctionele rechtbank. Indien het feit als misdad is aangemerkt, kan de raadkamer immers in de gewone gevallen de verwijzing uitspreken naar de procureur-generaal met het oog op verwijzing naar het Hof van assisen, of, mits aanneming van verzachtende omstandigheden naar de correctionele rechtbank. Zij kan de internering of de opschorting van de uitspraak van de veroordeling gelasten of een als wanbedrijf omschreven feit naar de politierechtbank verwijzen.

Het is slechts wanneer de zaak hetzij van de Kamer van inbeschuldigingstelling, of bij een regelmatig betekende rechtstreekse dagvaarding vóór de correctionele rechtbank vóór 1 september 1966 aanhangig werd gemaakt overeenkomstig artikel 182 van het wetboek van strafvordering, dat dit vonnisrecht bevoegd bleef om kennis te nemen van de zaken vervolgd tegen minderjarigen die meer dan zestien doch min dan achttien jaar oud waren op het ogenblik der strafbare feiten.

In hiervoor bedoelde zaak was dit niet het geval en de Kamer van inbeschuldigingstelling heeft enkel kunnen vaststellen dat de gewone vonnisgerechten, in casu de correctionele rechtbank, sedert het inwerkingtreden van de wet van 8 april 1965 niet meer bevoegd waren om er kennis van te nemen. Een beschikking houdende verwijzing naar de correctionele rechtbank zou trouwens onvermijdelijk tot een regeling van rechtsgebied hebben geleid.

Kon het Hof niet eenvoudigweg de zaak naar de jeugdrechtbank verwijzen?

Hier dient onmiddellijk te worden aangemerkt dat artikel 45 van de wet op de jeugdbescherming uitdrukkelijk bepaalt op welke wijze en door wie de zaken vóór de jeugdrechtbank kunnen worden aanhangig gemaakt. Dit artikel, evenmin trouwens als gelijk welke andere wetsbepaling, geeft desbetreffend enige bevoegdheid aan de raadkamer of de Kamer van inbeschuldigingstelling.

Bovendien is de territoriale bevoegdheid van de jeugdrechter bepaald door artikel 44 van de nieuwe wet. In menig geval zal het een andere jeugdrechter zijn dan die van het arrondissement waar het gerechtelijk strafonderzoek werd ingesteld en er kan bezwaarlijk aanvaard worden dat de raadkamer de verwijzing naar de jeugdrechtbank van een ander arrondissement zou kunnen uitspreken.

Behoorde het dan wellicht niet aan de onderzoeksrechter, op vordering van het openbaar ministerie een beschikking tot buitenvervolginstelling of van verwijzing naar de jeugdrechtbank uit te vaardigen overeenkomstig artikel 49 derde lid van de wet van 8 april 1965? Het wil ons voorkomen dat deze bepaling enkel het uitzonderingsgeval beoogt waarbij, in geval van volstreekte noodzaak een zaak aanhangig werd gemaakt bij de onderzoeksrechter die overeenkomstig artikel 9 van deze wet, of het voormalig artikel 12 van de wet van 15 mei 1912, speciaal werd belast met de zaken die tot de bevoegdheid van de jeugdrechtbank behoren.

Het Hof van beroep te Brussel, Kamer van inbeschuldigingstelling, heeft op 29 september 1966 een arrest geveld waarbij het in dezelfde zin beslist als in hiervoor staand arrest werd beschikt.

Deze rechtspraak sluit trouwens aan bij die welke gehuldigd werd na het inwerkingtreden van de wet van 15 mei 1912 op de kinderbescherming. (Zie Luik - 11 december 1912 - Pas. 1913 - II - 41).

V. Vandermeersch

CORRECTIONELE RECHTBANK TE HASSELT

2de Kamer. — 18 maart 1966.

Voorzitter: M. Pexters.

Rechters: M.M. Strauven en Van Coppenolle.

O.M.: M. Dossaer.

Advocaat: Mr. Stas.

Verkeersreglement. — Rookuitlating van voertuigen aangedreven door een dieselmotor. — K.B. 1-7-1964.
— **Meting van de intensiteit van de rookuitlating. — Opacimeter.**

Bij rookuitlating van een voertuig aangedreven door een dieselmotor dient, ten einde vaststelling of het toegelaten coëfficiënt van absorptie per meter werd overschreden, gebruik te worden gemaakt van de opacimeter (art. 2 K.B. van 1-7-1964).

O.M. t./ Henrion en S.A. Brasserie Piedboeuf.

Gelet op het bestreden vonnis gewezen door de Politierechtbank van het kanton St.-Truiden op 16 december 1965;

Overwegende dat de beroepen regelmatig zijn naar de vorm, tijdig werden ingesteld en derhalve ontvankelijk zijn;

Overwegende dat betichte werd veroordeeld op grond van artikel 86/1 van de wegcode; dat het niet betwist is dat betichte een voertuig bestuurde voorzien van diesel-motor;

Overwegende dat betichte zich beriep op het K.B. van 1-7-1964, waarbij de voorwaarden beschreven worden waaraan een voertuig met dieselmotor moet voldoen met betrekking tot de rookuitlating;

Overwegende dat de eerste rechter besliste dat men kan in regel zijn met het K.B. van 1-7-1964 en toch in overtreding met artikel 86 van de wegcode;

Overwegende dat het K.B. van 1-7-1964 uitdrukkelijk verwijst naar de wet van 1-8-1899 op het verkeer en artikel 86 van het K.B. van 8-4-1954;

Dat van zijn kant artikel 86/3° van de wegcode vermeldt, dat de voorwaarden waaraan voertuigen moeten voldoen in zake rookuitlating, zullen vastgesteld worden door Koninklijk Besluit;

Overwegende dat het derhalve vaststaat dat het K.B. van 17-1-1964 het gevolg is van deze bepaling, die op 6-9-1961 aan de wegcode werd toegevoegd;

Overwegende dat het K.B. van 1-7-1964 in artikel 2 uitdrukkelijk vermeldt, dat de rookuitwaseming bepaald wordt door de dichtheid ervan, die gemeten wordt door een « opacimeter »;

Overwegende dat derhalve door dit Koninklijk Besluit op een wettelijke wijze het bewijs tot vaststelling van te dichte rookuitwasemingen in het betrokken geval wordt opgelegd en dit zeker te verkiezen is boven de subjektieve vaststelling van de verbalisanten, die in hun proces-verbaal melding maken van een « abnormale rookwolk », zonder verder te preciseren waarin die abnormaliteit bestaat;

Overwegende dat de rookuitlating niet gemeten werd door de verbalisanten aan de opaciteit van de rook met behulp van de opacimeter — (artikel 2 K.B. van 1-7-1964) — en het niet bewezen is dat op het ogenblik der vaststellingen de gemeten waarde van de opaciteit wettelijk toegelaten coëfficiënt van absorptie per meter had overschreden;

Overwegende dat derhalve het feit, betichte ten laste gelegd niet bewezen is, en het behoort de burgerlijk verantwoordelijk gedaagde buiten zake te stellen;

Gezien de hiernavolgende artikelen door de Heer Voorzitter ter zitting aangeduid:

Wetboek van rechtspleging in strafzaken, artikelen 152, 172, 174, 190, 191, 194, 210;

Wet van 15 juni 1935, artikelen 2, 14, 24, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 41;

Om deze beweegredenen:

De rechtbank, zetelend in graad van beroep in zaken van de politierechtbank, statuerende op tegenspraak; Verklaart de ingestelde beroepen ontvankelijk en gegrond;

Hervormt het bestreden vonnis;

Verklaart betichte Henrion voornoemd niet schuldig aan de betichting hem ten laste gelegd, dienvolgens spreekt hem hiervan vrij en verzendt hem van de vervolging zonder kosten;

Stelt de S.A. Brasserie Piedboeuf voornoemd, als burgerlijk verantwoordelijke partij, buiten zake zonder kosten;

Legt de kosten van het rechtsgeding in eerste aanleg en de kosten van het beroepsgeding, jegens de openbare partij, ten laste van de Staat.

Het openbaar ministerie is belast met de uitvoering van dit vonnis.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE OOSTENDE

24 mei 1966

Voorzitter : M. W. De Swaef.

Referendaris : M. W. Six.

Advokaten : Mrs. Depuydt, Van Ooteghem en Ampe.

Bevoegdheid. — Verknochtheid tussen verkoop op afbetaling en borgstelling. — Toepassing van de wet van 9 juli 1957. — Verkoop op afbetaling van een handelaar voor privaat gebruik. — Bevoegdheid van de vrederechter.

De vrederechter is bevoegd in betwistingen inzake verkoop en lening op afbetaling op voorwaarde dat de koper of de geldopnemer geen daad van koophandel heeft verricht; deze bevoegdheid blijft bestaan ook indien de betwisting niet uitsluitend tussen koper en verkoper oprijst.

De rechtbank van koophandel is onbevoegd inzake de aankoop van meubelen door een handelaar voor privaat gebruik.

Auxifine t/ Michiels en Bosmans

Overwegende dat de vraag als voorwerp heeft: verweerders hoofdelijk te horen veroordelen tot betaling van 9.037 frank, de eerste als hoofdschuldenaar, de tweede als solidaire borg voor de verbintenissen door de eerste aangegaan;

Overwegende dat de tweede gedaagde sedert de inleiding der vordering het gevorderd bedrag, meer de gerechtskosten, heeft uitgekeerd; dienvolgens wordt de hoofdvordering zonder voorwerp;

Bij mondelinge besluiten roept de tweede verweerder de eerste gedaagde in vrijwaring en vraagt terugbetaling van het bedrag dat hij als borg vereffende;

De eerste verweerder werpt op dat deze rechtbank niet bevoegd is om van deze eis in vrijwaring kennis te nemen en betwist subsidiair ook de gegrondheid van deze vraag;

Voor het geval de rechtbank zich toch zou bevoegd verklaren, verzoekt hij om de ontbinding van de tussen partijen afgesloten verkoop op afbetaling, met terugbetaling van 3.000 frank en betaling van 8.145 frank schadeloosstelling.

Over de bevoegdheid:

Overwegende dat zowel de hoofdeis als de eis in vrijwaring de verkoop op afbetaling van een slaapkamer betreffen, afgesloten op 4 februari 1964, tussen Bosmans (verkoper) en Michiels (koper), gefinancierd door de n.v. Auxifina;

Overwegende dat, alhoewel Bosmans verklaart dat Michiels handelaar is — of het was op het ogenblik van het afsluiten der verhandeling, dit geenszins blijkt uit de voorgelegde gegevens en de eerste verweerder o.m. niet ingeschreven is — of was — in het handelsregister; waar tweede verweerder de hoedanigheid van handelaar bij Michiels betwist, bewijst deze laatste zijn beweerde hoedanigheid niet;

En zelfs ware Michiels nog handelaar, dan zou de aankoop van meubelen voor privaat gebruik nog de onbevoegdheid van de rechtbank van koophandel als ge-

volg hebben, gezien de bepaling van artikel 22, wet van 9 juli 1957 § 1 (art. 3 - 12°, wet op de bevoegdheid);

Overwegende dat Bosmans tevergeefs volhoudt dat — zelfs indien hij alleen een handelsdaad stelde (commerciële borgstelling), de rechtbank van koophandel toch nog bevoegd ware ingevolge artikel 37 bis van de wet op de bevoegdheid; de Heer Vrederechter is inderdaad bevoegd in betwistingen in zake verkoop en lening op afbetaling op voorwaarde dat de koper of de geldopnemer geen daad van koophandel heeft verricht; deze bevoegdheid blijft bestaan ook indien de betwisting niet uitsluitend tussen koper en verkoper oprijst (cf. analogisch voor de huurovereenkomsten: *Novelles, Organisation judiciaire et compétence*, nr. 426);

Overwegende dat de rechtbank van koophandel niet bevoegd zijnde in de hoofdzaak, ze het ook niet is in de vraag tot vrijwaring.

Om deze redenen:

De rechtbank, statuerende op tegenspraak, gelet op artikel 2 uit de taalwet van de 15 juni 1935:

Verklaart zich onbevoegd om kennis te nemen van de hoofdeis, de eis in vrijwaring van de tweede verweerder tegenover de eerste, en van de tegeneis van de eerste verweerder tegen de tweede;

Geeft akte aan eiseres dat ze verzaakt aan haar vordering wat hoofdsom en kosten betreft;

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad niet-
tegenstaande hoger beroep en zonder borg.

NOOT: Een handelaar had meubelen op afbetaling aangekocht voor privaat gebruik. De verkoper had zich in hetzelfde kontrakt tegenover de financieringsmaatschappij borg gesteld voor het goed verloop van de verhandeling.

Ingevolge wanbetaling, werden koper en verkoper gedagvaard voor de rechtbank van koophandel. De verkoper liet voor dezelfde rechtbank de koper in vrijwaring roepen.

De rechtbank heeft zich aangaande beide eisen onbevoegd verklaard om reden dat zelfs indien de koper handelaar was, de vrederechter toch bevoegd bleef, wanneer het om een aankoop ging bestemd voor privaat gebruik. Anderzijds werd eveneens voorgehouden dat dezelfde bevoegdheid van de vrederechter geëerbiedigd diende te worden, zelfs indien de betwisting niet uitsluitend tussen koper en verkoper oprees.

Alhoewel het eerste argument volkomen juist is, kan men zich echter voor het tweede niet neerleggen. Er werd blijkbaar niet ingezien dat twee overeenkomsten in dezelfde akte aanwezig waren.

— een verkoop op afbetaling met afstand van de rechten van de verkoper aan de financieringsmaatschappij;

— een borgstelling van de verkoper t.o.v. de financieringsmaatschappij.

De borgstelling als dusdanig, alhoewel terugslaan op een verkoop op afbetaling is nochtans juridisch volkomen onafhankelijk van de verkoop op afbetaling. (De Page - Deel VI nr. 847; Luik 29 september 1962 Jur. Luik 1962 - 63 blz. 52.)

De borgstelling heeft haar eigen bestaan en zal een burgerlijk of commercieel karakter hebben naargelang van aard van de verplichting van de borg.

In het huidig geval kon een eis gemeenschappelijk ingeleid tegen de koper als schuldenaar en de verkoper als borg niet beschouwd worden als « een betwisting inzake verkoop en lening op afbetaling ». In feite waren er twee eisen, verenigd in dezelfde dagvaarding, ingevolge de samenhang, waarvan slechts één in verband stond met een betwisting inzake een afbetalingsovereenkomst.

Daar de borgstelling door een handelaar geschiedde, ter gelegenheid van de uitbating van zijn handel, had zij een handelskarakter.

De vrederechter was bevoegd voor de eis tegenover de koper, terwijl de eis t.o.v. de handelaar voor de handelsrechtbank ingeleid diende te worden.

Derhalve was de handelsrechtbank uitsluitend bevoegd tegenover beide partijen ingevolge art. 37 ter. van de wet van 25 maart 1876 op de bevoegdheid.

A. De Caluwe

ARBEIDSGERECHT VAN ANTWERPEN

Kamer voor Werklieden. — 30 augustus 1966

Voorzitter: M. Lambrechts.

Rechters: HH. A. Lemmens en J. Van Marcke.

Rechtskundige bijzitter: Mr. J. De Vroe.

Adv. Mr. Paul Pollet.

Gewaarborgd weekloon. — Art. 28 septies van de wet van 10 december 1962. — Ziekte samenvallend met algemene staking. — Schorsing van het kontrakt.

Bij algemene staking wordt het kontrakt opgeschorst en vermits de werkman normaal, tijdens de periode van ziekte toch geen loon zou genoten hebben, wordt de eis tot betalen van het gewaarborgd loon afgewezen.

G. Van der Veken t/ N.V. Esso Belgium.

Overwegende dat de eis strekt tot betalen van het gewaarborgd weekloon.

Overwegende dat aanlegger bij verweerster in dienst was als hulp-schipper, dat hij ziek is gevallen op 9 januari 1965 en dit bleef tot 16 januari 1965.

Overwegende dat verweerster deze feiten niet ontkent doch aanvoert dat deze periode van ziekte samenvalt met een algemene landelijke petroleumstaking en dus met een periode waarin het kontrakt werd geschorst en aanlegger normaal toch niet zou hebben kunnen werken.

Overwegende dat de Raad van oordeel is dat het bewijs van deze staking en de algemeenheid er van voldoende geleverd werd, dat ook aanlegger het bestaan van deze staking erkent en dat hij als hulpschipper niet zou hebben kunnen varen;

Overwegende dat de wet op het gewaarborgd weekloon voorziet in de vervanging van het loon voor die arbeiders die normaal hadden kunnen werken, dat dit gewaarborgd weekloon immers de vervanging is van het normale loon; dat echter gezien de algemene staking het arbeidskontrakt van partijen was opgeschorst en aanlegger die normaal tijdens deze periode van ziekte toch geen loon zou genoten hebben, dan ook bij toepassing van artikel 28 Septies waarin bepaald wordt dat de vergoedingen niet verschuldigd zijn tenzij voor die dagen waarin men normaal had kunnen aanspraak maken op zijn loon, de eis tot betalen van het gewaarborgd weekloon dient afgewezen — Werkrechterraad Dour 25 mei 1961 — bij analogie ons vonnis in zake Van Hove t/ Wagram — Werkrechterraad Verviers 14.11.1961 — T.S.R. 1962 Nr 5. p. 229 —

Dat de vordering dan ook ongegrond is.

Om deze redenen,

Het Arbeidsgerecht van Antwerpen — Kamer voor Werklieden, alle andere besluiten verwerpende en rechtdoende op tegenspraak, verklaart de eis van aanlegger ontvankelijk doch ongegrond, wijst hem er

dien volgens van af en verwijst hem in de kosten van het geding. (1)

(NOOT). — In den zelfde zin en de zelfde dag vonnis in zake Geerts t/ Esso Belgium.

EUROPEES RECHT

Ontwerp-verordening voor een groepsgewijze vrijstelling voor alleenverkoopovereenkomsten gepubliceerd

De Commissie van de Europese Economische Gemeenschap heeft in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen een ontwerp-verordening voor een groepsgewijze vrijstelling van alleenverkoopovereenkomsten bekend gemaakt. Het doel van de bekendmaking is alle belanghebbenden in de gelegenheid te stellen tot en met 31 oktober 1966 hun opmerkingen kenbaar te maken.

Door middel van de beoogde verordening zal een groot deel van de bij de Commissie aangemelde alleenverkoopovereenkomsten — circa 32.000 — zonder meer van het kartelverbod van het E.E.G.-Verdrag worden vrijgesteld. Talrijke andere alleenverkoopovereenkomsten die thans nog niet aan de voorwaarden voor vrijstelling beantwoorden, zullen door de betrokken ondernemingen zo worden gewijzigd dat zij in de toekomst eveneens onder de groepsgewijze vrijstelling vallen. Onder de vrijstelling vallende overeenkomsten behoeven na publicatie van de verordening niet meer te worden aangemeld. Vele ondernemingen zullen derhalve hun overeenkomsten in de toekomst zo afsluiten dat deze aan de voorwaarden van de groepsgewijze vrijstelling voldoen.

Vrijgesteld zullen worden tweezijdige alleenverkoopovereenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ofwel een exclusieve leveringsplicht of een exclusieve afnameplicht of wederzijdse leverings- en afnameplichten voor een bepaald contractgebied van de Gemeenschappelijke Markt bevatten. Bovendien mogen deze alleenverkoopovereenkomsten de volgende verplichtingen met betrekking tot de mededinging bevatten: het verbod concurrerende artikelen te voeren, het verbod klanten te werven buiten het gebied waarvoor de alleenverkoop geldt en de verplichting bepaalde merken te gebruiken. Verdergaande beperkingen van de mededinging zoals bijvoorbeeld exportverboden, afspraken van gelijke werking over het gebruiken van merken van produkten of prijsbindingen in de tweede hand zullen niet groepsgewijs worden vrijgesteld.

Voorwaarde voor de vrijstelling is overigens dat de contractsprodukten in het contractgebied met soortgelijke produkten in effectieve concurrentie staan, dat aan andere fabrikanten de afzet van gelijksoortige produkten via de handelsfase van de alleenverkoper niet in belangrijke mate wordt bemoeilijkt, dat fabrikanten van in concurrentie staande produkten elkaar niet onderling de verkoop opdragen, dat de alleenverkoper niet groepen van afnemers zonder redelijke grond van levering uitsluit, dat de alleenverkoper geen moeilijkheden in de weg wordt gelegd de contractsprodukten elders in de Gemeenschappelijke Markt te betrekken en dat hem niet wordt bemoeilijkt klanten buiten het contractgebied te leveren.

Het thans gepubliceerde ontwerp houdt rekening met de tot dusverre door de Commissie gegeven beschikkingen en de uitspraken van het Hof van Justitie in de zaken 56/65 (Société Technique Minière tegen Maschinenbau Ulm), 56 en 58/64 (Grundig en Consten tegen

de Commissie van de E.E.G.) en 32/65 (Italiaanse regering tegen de Raad en de Commissie van de E.E.G.), waarin vragen betreffende de alleenverkoop aan de orde zijn gekomen.

De Commissie motiveert haar ontwerp als volgt: alleenverkoopovereenkomsten in het grensoverschrijdend verkeer leiden bij de huidige handelssituatie tot een verbetering van de goederendistributie omdat de ondernemer zijn verkoopactiviteit kan concentreren, geen veelvuldige contacten met een groter aantal handelaren behoeft te onderhouden en door het contact met slechts één handelaar moeilijkheden bij de afzet die voortkomen uit taalkundige, juridische en andere verschillen gemakkelijker kan overwinnen. De aanstelling van een alleenverkoper vergemakkelijkt de afzetbevordering van produkten en leidt in het algemeen tot een intensieve marktbeveiliging en tot een ononderbroken bevoorrading waarbij tegelijkertijd de distributie wordt gerationaliseerd. Bovendien geeft de aanstelling van een alleenverkoper die voor de fabrikant kosten voor de introductie van nieuwe artikelen, klanten-service en het aanhouden van een voorraad op zich neemt, kleine en middelgrote ondernemingen dikwijls de mogelijkheid zich op de markt als concurrent aan te dienen.

Dergelijke alleenverkoopovereenkomsten dragen er in de regel ook toe bij dat de consument een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen ontvangt omdat de verbetering van de goederendistributie hem direct ten goede komt en daardoor zijn economische situatie en bevoorradingspositie wordt verbeterd omdat hij bijvoorbeeld in het buitenland vervaardigde produkten sneller en gemakkelijker kan betrekken. Bovendien kan er bij de aanwezigheid van een effectieve concurrentie op worden gerekend dat een door de alleenverkoop mogelijk geworden daling van de kosten op redelijke wijze tot uiting komt in een daling van de consumentenprijs.

De groepsgewijze vrijstelling zal tot en met 31 december 1971, dus voor ongeveer vijf jaar gelden. Na afloop van de termijn voor het maken van opmerkingen over het ontwerp op 31 oktober 1966 zal de Commissie het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities nogmaals raadplegen voordat zij de definitieve redactie van de verordening vaststelt. Derhalve valt met het afkondigen van de verordening voor het eind van het jaar niet te rekenen.

BOEKBESPREKING

G. Ilegems, A. de Grand'ry, K. Dierckx en C. Deschamps. — *Verzameling der Wetten en Besluiten betreffende de Rijkscomptabiliteit*. — 1966, Heule U.G.A. (losbl. uitg.).

De losbladige uitgave van wetteksten kent meer en meer succes en de administratieve uitgeverij Uga te Heule heeft zich hierin bijzonder gespecialiseerd. Ze heeft thans een verzameling doen verschijnen van wetten en besluiten betreffende de rijkscomptabiliteit, die samengesteld werd door vier voortreffelijke specialisten.

Op dit gebied, waar nieuwe wetsbepalingen op het punt zijn in werking te komen, was een volledige documentatie volstrekt onmisbaar. Zij wordt hier geboden in dit uitmuntend losbladig boekdeel.

Wij vinden er eerst, naast de grondwettelijke bepalingen in verband met de rijksfinanciën, een logische samenschakeling van de bepalingen der wet van 28 juni 1963 op de rijkscomptabiliteit die op 1 januari 1967 van kracht wordt, met deze van de oude wetge-

ving, voor zover ze van toepassing blijft. Daarbij zijn ingeschakeld al de Koninklijke Besluiten en reglementen die de toepassing der wet regelen.

Verdere afdelingen zijn gewijd aan de instrumenten der financiële controle en geven de wettelijke bepalingen aangaande het Rekenhof, de administratieve en begrotingscontrole, de comptabiliteit der vastgelegde uitgaven, het Hoog Comité van toezicht, alsook betreffende de instellingen van openbaar nut.

Een afzonderlijk deel bevat de teksten van de wet van 4 maart 1963 op het sluiten van overeenkomsten voor de werken en leveringen voor rekening van de Staat, met alle uitvoeringsbesluiten en vigerende bepalingen in verband met de erkenning der aannemers, de cessie en inpandgeving, de toepassing van internationale akkoorden, enz.

Deze publicatie beperkt zich niet tot het reproduceren van de teksten der wet en reglementaire bepalingen, doch zij is ruimschoots voorzien van aantekeningen, geput uit de voorbereidende werkzaamheden van de wet, uit administratieve omzendbrieven, uit de jurisprudentie enz.

Hetgeen thans gepubliceerd werd is nog maar een gedeelte van het werk. Het zal aangevuld worden met de nog te verschijnen uitvoeringsbesluiten van de wet van 28 juni 1963. Het boek zal aldus aan de gebruikers een volstrekt volledige documentatie bezorgen betreffende alle aangelegenheden in verband met de rijkscomptabiliteit. Elk jurist die op dit terrein volledig wil ingelicht zijn kan deze voortreffelijke verzameling niet missen.

BALIELEVEN

CONFERENTIE DER JONGE BALIE TE BRUGGE

Plechtige openingszitting van zaterdag 22 oktober.

In het onvergelykelijk mooi decor van het historisch Paleis van Justitie te Brugge had op zaterdag 22 dezer de plechtige openingszitting plaats van de Conferentie der Jonge Balie.

Een uitgelezen gezelschap was aanwezig in de grote zittingszaal der burgerlijke rechtbank. De heer Procureur-Generaal bij het Hof van beroep te Gent, de Heer Voorzitter der rechtbank van Brugge en talrijke magistraten vereerden de zitting met hun aanwezigheid. Ook afgevaardigden van de Balies van Amsterdam, Arnhem, Parijs en Keulen woonden de zitting bij alsmede talrijke vertegenwoordigers der balies, conferenties en pleitgenootschappen.

Wanneer de Voorzitter, Mr. William De Becker, de zitting opende bracht hij eerst in ontroerende bewoordingen hulde aan de nagedachtenis van Mr. John Collard, de pas gekozen voorzitter van het Verbond der Belgische Advocaten, die enkele dagen na zijn verkiezing zo tragisch om het leven kwam. Hij begroette de vooraanstaande aanwezigen en zette uiterst belangrijke beschouwingen uiteen aangaande de maatregelen die zouden dienen genomen te worden om het advocatenberoep aan te passen aan de eisen van de tijd.

Daarna verleende hij het woord aan de Mr. Walter Weyts, die als onderwerp voor zijn openingsrede had gekozen « Beschouwingen in verband met de ruimtelijke ordening ». Het was een uiterst degelijke en zakelijke uiteenzetting betreffende een probleem dat nog voortdurend aanleiding geeft tot zoveel discussies en waarvan de praktische oplossingen nog zo onzeker zijn.

Mr. Weyts ontleedde het vraagstuk in al zijn bestanddelen en lichtte bijzonder de houding van de jurisprudentie toe. Hij opende op dit terrein nieuwe verge-

zichten en toetste allerlei oplossingen aan gezonde zin en realiteitsbesef.

Zijn rede heeft onafgebroken het gehoor in spanning gehouden en oogstte een aanzienlijke bijval.

De Heer Stafhouder, Mr. Vandervennet, sprak daarna het traditioneel antwoord uit op de rede van Mr. Weyts, en deed er de voortreffelijke kwaliteiten van uitschijnen. Hij nam deze gelegenheid te baat om enkele persoonlijke meningen in het midden te brengen in verband met de toekomst van het advocatenberoep.

De Heer Stafhouder sprak een revolutionaire taal. De hervormingen die hij zou wensen tot stand te zien komen, gaan zeer ver. Niet alleen is hij van oordeel dat de advocaat zich zou mogen verplaatsen en zich zou mogen begeven naar de kantoren van zijn cliënt om alle vereist studiemateriaal te bewerken, doch hij meent ook dat het zou dienen toegelaten te zijn dat een advocaat tijdens zijn stagejaren, gedurende een gedeelte van de dag een bezoldigd ambt zou uitoefenen, dat hij zijn cliënt zou mogen vergezellen overal waar zijn bijstand nuttig zou kunnen zijn. Dergelijke en andere zeer vooruitstrevende ideeën gaven aan de rede van de Stafhouder een bijzondere betekenis, die aanleiding gaf tot heel wat gedachtenwisseling gedurende de prachtige receptie die na de openingszitting aan de aanwezigen werd aangeboden.

De teksten van deze verschillende spreekbeurten zullen verschijnen in een der eerstkomende nummers van het Rechtskundig Weekblad, zodat onze lezers ze in hun volle betekenis zullen kunnen waarderen.

Het traditioneel banket had plaats in het hotel Memline, waar een vuurwerk van tafelredevoueringen werd afgestoken in meerdere talen, en waar de gezelligheid duurde tot een stuk in de nacht.

De confraters der Jonge Balie van Brugge beperkten er zich niet toe hun gasten op de hartelijkste en meest sompteuze wijze te ontvangen, zij hebben ze ook nog uitgenodigd om de zondag in hun midden te verwijlen en hebben ze vergast op een boottocht langsheen de enig mooie reien van Brugge, een ontvangst op het stadhuis van Blankenberge en een gezellige lunch in het Kursaal.

Al wie het voorrecht had aan deze feestelijkheden deel te nemen, zal hieraan een levendige herinnering bewaren en zal vol bewondering staan voor de levenskracht der Jonge Balie te Brugge. R.V.

MEDEDELINGEN

Internationale Unie van Magistraten Belgische Afdeling

Op zaterdag 5 november a.s. belegt de Belgische Afdeling van de Internationale Unie van Magistraten een vergadering waarop de heer G. Floré, Kamer voorzitter in het Italiaanse Hof van Cassatie, zal spreken over «*La responsabilité civile de l'administration publique dans la jurisprudence italienne*».

Deze voordracht gaat door te 17 uur, in het Justitiepaleis te Brussel, in de zittingszaal van de eerste kamer van het Hof van beroep.

Alle magistraten en leden van de balie zijn welkom.

International Course on European Integration Amsterdam, September 1967 - April 1968

Vanwege de Netherlands Universities Foundation for international co-operation ontvingen wij onderstaande mededeling.

* * *

Herewitch I should like to ask your attention for the second International (post-graduate) Course on European Integration which will be held at the University of Amsterdam from September 1967 till April 1968.

The course is organized by the «Europa Instituut» of the University of Amsterdam in co-operation with the Netherlands Universities Foundation for International Co-operation (NUFFIC) and is primarily destined for nationals from member states of the European Economic Community (E.E.G.), the Economic Free Trade Association (EFTA) and the U.S.A., though candidates from other countries who take a special interest in the problems of European integration are also welcome to attend.

The lecturers in the course are both professors coming from various Dutch Universities and experts who have gained experience in the field of integration through their professional connections with the European Communities Benelux, and O.E.C.D.

During the course lectures and seminars will be held on the European experience in integration. Special items of the programme are:

Relations between the European Economic Community and other European countries

European law

Co-ordination of national economic policies

Competition problems.

The prospectus with full details is in the process of being printed and can be obtained from NUFFIC, 27, Molenstraat, The Hague.

It will be highly appreciated if you could have the course announced in your magazine.

Thanking you in advance for your co-operation I remain,

Yours sincerely,

E. Jongens,
Registrar.

Dienst voor Rechtszaken der Stad Antwerpen

Vanwege de Dienst voor Rechtszaken der Stad Antwerpen ontvingen wij hieronderstaande mededeling.

* * *

Geachte Heer,

Ik breng u hierbij ter kennis dat de Dienst voor rechtszaken (8e Directie) vanaf 26 oktober 1966 zal overgebracht worden naar het Administratiecentrum, Oudaan, Antwerpen.

Het nieuw telefoonnummer zal zijn: 31.68.80 (bin- nentelefoonnummers: van 255 tot en met 273).

Mag ik u vragen of het mogelijk zijn zou deze adreswijziging in het Rechtskundig Weekblad te laten verschijnen?

Met beste dank.

Hoogachtend.

E. Suls,
Directeur.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD